Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 89 (12779) | 1985 чылдың апрель 17, среда | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 3 көпеек.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому 1985 чылдың бирги кварталында районнарның болгаш совхозтарның мал ажылының продукциязын бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир, мал бажын өстүрер болгаш кадагалалын хандырар талазы-биле социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүргеш, мал продукциязын күрүнеге садар, мал бажын өстүрер, камгалалын хандырар талазы-биле күрүне планын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринниң талазы-биле эки түңнелдерни Өвүр болгаш Каа-Хем районнар, «Торгалыг», «Хемчик» база «Көк-Тей» совхозтарның коллективтери чедип алган деп, ол талазы-биле хүлээп алган доктаалында демдеглээн.

Ооң-биле кады ниитизи-биле республикада мал ажылында ажыл-херектериниң түңнелдери бо чылдың бирги кварталында бар аргалардан куду болган, күрүнеге сүт садарының планы күүсеттинмээн, бода малдың, хой, өшкүнүң баш саны эрткен чылдың деңнелинден кудулаан, малдың өлүп хораары көвүдээн.

СЭКП райкомнарының, районнуг күүскомнарының, совхозтарның парткомнарының, профэвилел болгаш комсомол организацияларының организакчы болгаш масса-политиктиг ажылының куду деңнелиниң түңнелдиниде Таңды, Бии-Хем районнар күрүнеге сүт садарының планын, Тес-Хем, Улуг-Хем, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик районнар —эъттиниң күүсетпээн, сүт садарының планын 12 совхоз, эъттиниң — 15 совхоз күүсетпээн. Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Бии-Хем, Тес-Хем, Эрзин болгаш Кызыл районнар мыйыстыг бода малдың, хойнуң болгаш өшкүнүң баш санын эрткен чылдың деңнелинден кудулаткан. Сүт-Хөл, Тожу районнарның ажыл-агыйлары малдың чаш төлүн эрткен чылдың бо деңнелинден эвээшти камгалап алган. Кызыл, Таңды, Бии-Хем, Эрзин, Улуг-Хем районнарның ажыл-агыйлары мал бажын хөйнү хораткан. Республиканың районнарының, совхозтарының көдээ ажыл-агый органнары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң, продукцияның бот-үнезин чингедириниң айтырыгларынче кончуг эвээш кичээнгей салып, ажыл-агыйжы эвес, төтчеглекчи чорукгарны болдурбазының талазы-биле чогуур хемчеглер албайн турар.

Социалистиг чарыштың тиилекчилери:

районнардан: ӨВҮР, КАА-ХЕМ районнарга;

совхозтардан: мурнуу зонадан — «ТОРГАЛЫГ» барыын зонадан — «ХЕМЧИК», төп зонадан — «КӨК-ТЕЙ» совхозтарга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын тывсыр болгаш районнарга — 500—500, совхозтарга — 300—300 рубль түңнүг акша шаңналдарын бээрин доктаалда айыткан.

1985 чылдың бирги кварталының түңнелдерин коллективтерге бүгү талалыг сайгарып чугаалажып көөрүн, айыттынган четпестерни эдеринин, 1985 чылдың ийиги кварталының база бирги чартык чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хажык чок күүседир талазы-биле тодаргай хемчеглерни төлевилээш, боттандырарын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, совхозтарның парткомнарынга, профэвилел, комсомол организацияларының удуртукчуларынга болгаш специалистеринге дааскан.

ҮЛЕТПҮР, ТУДУГ, ТРАНСПОРТ, ХАРЫЛЗАА, САДЫГ, ЧОННУҢ КОММУНАЛ-АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому районнарның, үлетпүр, тудуг, транспорт, харылзаа, садыг, чоннуң коммунал-амыдырал хандырылга коллективтериниң 1985 чылдың бирги кварталында социалистиг чарыжының түңнелдерин чугаалажып көрген болгаш чогуур доктаалды хүлээп алган.

Үлетпүрнүң, тудугнуң, транспорттуң болгаш харылзааның, садыгның болгаш чоннуң коммунал-амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының коллективтери 1985 чылдың бирги кварталында социалистиг чарышты калбарткаш, планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге чамдык эки түңнелдерни чедип алган деп доктаалда демдеглээн. Республикада ниитизи-биле үлетпүр продукциязын бүдүрериниң квартал планы 102,6 хуу, сайгарылгазының—103 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң — 102,3 хуу күүсеттинген. Керээлиг тудуг организациялары бараанныг тудуг продукциязының квартал планын 111,8 хуу, тудуг-монтаж ажылдарының — 100,6 хуу, чурталга тудуунуң талазы-биле 114,5 хуу күүсеткен. Ниити ажыглалдың автомобиль транспорту чүък сайгарылгазының планын 102,8 хуу, чүък сөөртүлгезиниң — 108,2 хуу, пассажир аргыштырылгазын — 102,7 хуу боттандырган. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Тываның электри четкилериниң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының, «Тыва автотранс» каттыжышкынының КМК-зының, № 1 АТБ-ниң, Минусинск АТБ-зиниң, чоннуң амыдырал хандырылгазының Эрзин район бүдүрүлге эргелелиниң, «Тыва коммунэнергонуң», Мөңгүн-Тайга райпозунуң коллективтери планныг даалгаларын чедиишкинниг күүсеткилээн.

Ынчалзажок бирги кварталда үлетпүрнүң 9 бүдүрүлгелери продукция бүдүрериниң, 6-зы — сайгарарының, 13-ү — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планнарын күүсетпээн. Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузу, алгы заводу, сүт комбинады, «Тыва тудуг материалдары» каттыжышкыны, садыгның дыка хөй организациялары четпес ажылдаан. Тудугнуң 9 организациялары тудуг ажылдарының темпилерин эрткен чылдың ол үезинден кудулаткан.

СЭКП Кызыл хоорkому, райкомнары, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелдиң, «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнары, хоорайкүүскомнар, министерстволар болгаш ведомстволар күш-ажылчы коллективтерни күрүне планнарының болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезинче, материалдыг курлавырларның камгалгазын чедип алырынче ам-даа четпес организастап, бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга чогуур корум-чурумну болгаш организастыг чорукту тургузары, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары дээш удуртукчуларның ролюн болгаш харыысалгазын чедир бедитпейн турар.

Дараазында черлерни 1985 чылдың бирги кварталында социалистиг чарыштың тиилекчилери деп санаар болгаш СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын болгаш акша шаңналын оларга тывсыр деп шиитпирлээн:

Хоорайлардан болгаш районнардан:

үлетпүр продукциязы бүдүрериниң планын 113,4 хуу, сайгарылгазының — 113 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң— 108,6 хуу, үүрмектеп садар бараан саарылгазының — 101,8 хуу, ачы-дуза чедирилгезиниң — 103,8 хуу күүсеткен—**КЫЗЫЛ районга;**

Үлетпүр бүдүрүлгелеринден:

бараанныг продукция бүдүрериниң планын 105,6 хуу, сайгарылгазының — 106,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң — 101,9 хуу күүсеткен — **В. И. Ленин аттыг «ТЫВА ДАГ-ДҮГҮ» комбинаттың коллективинге;**

Тудуг организацияларындан:

бараанныг тудуг продукциязы бүдүрериниң талазы-биле планын 164,7 хуу, тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң — 105,8 хуу, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чингедириниң — 7,4 хуу күүсеткен — **«ТЫВА СОВХОЗ ТУДУГ» каттыжышкынының коллективинге;**

Транспорттуң болгаш харылзааның бүдүрүлгелеринден:

чүък сөөртүлгезиниң планын 106,6 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң — 100,3 хуу күүсеткен — **№ 1 АТБ-ниң коллективинге;**

Садыг организацияларындан:

үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 101 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң — 101,9 хуу күүсеткен — **КЫЗЫЛДЫҢ АЪШ-ЧЕМ САДЫЫНЫҢ коллективинге;**

Коммунал-амыдырал хандырылга бүдүрүлгелеринден:

амыдырал ачы-дузазы чедирериниң планын 101,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң — 103,7 хуу күүсеткен— **чоннуң амыдырал хандырылгазының Эрзин район БҮДҮРҮЛГЕ ЭРГЕЛЕЛИНИҢ коллективинге.**

Тываның электри четкилериниң, «Тыва автотранс» каттыжышкынының КМК-зының, Минусинск АТБ-зиниң, «Тыва коммунэнергонуң», Мөңгүн-Тайга райпозунуң коллективтериниң эки ажылын демдеглээн.

1985 чылдың бирги кварталында планнарның болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдерин бүгү талалыг сайгарып, чугаалажып көөрүн, хожудаашкынның ажып эртер талазы-биле дораан хемчеглерни боттандырарын, онза кичээнгейни күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, чоннуң хереглел бараанарын бүдүрерин көвүдедиринче, ачы-дуза чедирерин калбартырынче болгаш ооң шынарын бедидеринче углаарын СЭКП Кызыл хоорkомунга, райкомнарынга, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң, «Тыва кобальт» комбинаттың парткомнарынга, министерстволарга болгаш ведомстволарга, хоорайкүүскомнарга, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга дааскан.

Республика улам сайзыраар

ӨӨРҮНЧҮГ ТҮҢНЕЛДЕР

Он бирги беш чылдың доозукчу чылынче кирбишаан, совет улустуң Ада-чурттуң Улуг дайынынга Тиилелгезиниң 40 чылын болгаш стахановчу шимчээшкинниң 50 чылын төлептиг уткуур, СЭКП-ниң XXVII съездизинге идепкейлиг белеткелдиң чылын шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглээр дээш «Тыва көдээ тудуг» трестиң коллективи бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган болгаш оларны боттандырары дээш бүгү күштү, бар аргаларны чыл эгезинден мобилизастаан. Организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды күштелдиргени эки түңнелдерни берип турар.

Ол дугайын бирги кварталдың түңнелдери көргүзүп турар. Трест ниитизи-биле керээлиг ажылдар планын 100,4 хуу күүседип, 3680 муң рубльдиң ажылдарын кылыр турган, 3696 муң рубль түңге чедирген. Ооң иштинде агроүлетпүр тудугларынга 3193 муң рубль түңнүг тудуг-монтаж ажылдары кылдынган, планы 104,2 хуу күүсеттинген. Бараанныг тудуг продукциязының хемчээли бирги кварталда планда көрдүнгенинден элээн ажыр күүсеттинген. 3125 дөрбелчин метр чурталга шөлүн ажыглалга кирген, ол пландан ажып турар. Ажыглалга кирип турар тудугларның 78 хуузун «эки», «тергиин эки» демдектиг дужааган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң болгаш тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чингедир талазы-биле социалистиг хүлээлгелерде көрдүнген темпилер ажыр күүсеттинген.

Трестиң районнарда тус-тус КМК-ларында планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни чедир болгаш ажыр күүседир дээш шудургу ажыл-иш чамдык эки түңнелдерни берип турар. № 741, 1070, 958 ПМК-лар эң эки түңнелдерни чедип алган. Тудуг-монтаж ажылдарының планын олар ол дараалашкаа-биле 15,5, 17,5 база 11,2 хуу ажыр күүсеткен. № 741 КМК бирги кварталда 4 бажыңны ажыглалга кирер планныг турган, 7-ни ажыглалга кирген. Ында бригада кержээзи-биле ажылдап турар Ш. Кужугеттиң бригадазы 2 бажың ажыглалга кирер турган, 4-түг дужааган.

Трестиң тус-тус коллективтери Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин улам ындыг дүргедедир дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаа хүлээп алган доктаалын сагыш-сеткил көдүрлүүшкүнү-биле уткуп, хүлээп, көрүп, партияның болгаш чазактың ада сагыш салыышкынының ол чаа илереэшкининге улам шудургу, бүдүрүкчүлүг ажыл-биле харыылаарын, планныг даалгаларны албан ажыр күүседирин хүлээнип турар.

В. ГУЗИК,
«Тыва көдээ тудуг» трестиң күш-ажыл болгаш шалың килдизиниң начальниги.

АЖЫЛ-БИЛЕ ХАРЫЫЛААР

СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунуң ээлчеглиг хуралынга Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин дүргедедир дугайында айтырыгны чугаалажып көргенин, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо талазы-биле доктаалды хүлээп алганын бистиң № 463 КМК-ның тудуг бригадазының тудугжулары өөрүп четтиришкин-биле, сеткил ханышкын-биле дыңнап, таныштывыс.

Тыва республиканың үлетпүрүн хөгжүдери, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин болгаш оң болбаазырадып ажылдап кылырын улам ындай көвүдедирин доктаалда айыткан.

Ажылдап, чурттап турарывыс Чөөн-Хемчик районунуң сайзыралы чурталга бажыңнарын, уруглар садтарын, бүдүрүлгениң база социал-культура объектилерин тудуп, ажыглалга кирери-биле тудуш холбаалыг. Бо чугула айтырыгларны шиитпирлеп, амыдыралга херек кырында боттандырар талазы-биле РСФСР-ниң автономнуг республикаларындан, крайларындан болгаш областарындан шеф дузазын көргүзер дугайында инициативазын СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунуң хуралынга чүүлдүг деп көргенинге өөрбес аргавыс чок.

Бо хүннерде бистиң бригадавыс Чадаанада 600 кижи өөренир көдээ профессионал-техниктиг училище тудуунда ажылдап турар. Бо өөредилге черинге көдээ ажыл-агый талазы-биле мергежилдиг ажылчын кадрларны белеткээр. Доктаалдың амыдыралга боттанышкынының ачызында районнуң девискээринге өске-даа улуг бүдүрүлге черлери, социал-культура объектилери туттунуп, көдээниң ажыл-ишчилериниң амыдыралы улам чаагайжыыр, сайзыраар боор дээрзинге бүзүрээр бис.

Ам бистиң кол сорулгавыс—сагыш салыышкынга харыы кылдыр улам эки ажылдаары, камналгалыг болгаш хумагалыг болуру деп билип турар бис.

К. ООРЖАК,
«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының Чадаанада № 463 КМК-зының тудуг бригадири.

ТЫВА–ХАКАСИЯ

Тыва АССР биле Хакас АО-нуң социалистиг чарыжының 1985 чылдың бирги кварталда түңнелдери (хуу-биле)

	Тыва АССР		ХАКАС АО	
	план күүселдези	1985 чылды 1984 чылдаазы-биле деңнээрге	план күүселдези	1985 чылды 1984 чылдаазы-биле деңнээрге
ҮЛЕТПҮР				
Продукция сайгарылгазы	103	105	98	106
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	102	99,9	95	99,5
ТРАНСПОРТ				
Нийти ажыглалдың транспорту-биле чүък сөөртүлгези т-км	103	100,8	105	99
ТУДУГ				
Капитал салыышкыннар	76	116	104	124
Керээлиг ажылдар хемчээли	99,6	112	107	109
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	106	114	95	110
Чуртталга бажыңнарын ажыглалга кииргени	101	99,6	197	45
САДЫГ				
Үүрмектеп садар бараан саарылгазы	98	102	100,8	105
АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРИЛГЕЗИ				
Чонга ачы-дуза чедирилгези	104	102	100,7	105
Ооң иштинде көдээге	102	101	103	106
КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКЦИЯЗЫН КҮРҮНЕГЕ САДАРЫ				
Мал болгаш куш	107	99,6	111	97
Сүт	98	97	101	98
Дагаа чуургазы	103	116	109	105
Дүк	0,9	79	—	—
МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ ПРОДУКТУЛУУ				
Бир инекке онаапштыр саалда, кг	275	101	435	97
Бир дагаага онаапштыр чуурга, борбак	51	121	58	103

Апрель 20-
ЛЕНИНЧИ КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ЧАҢЧЫЛ ЁЗУГААР

Республика найысылалының улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи Кызылдың сүт комбинады барык шупту—чүс үжен ажыг кижи коммунистиг субботникке киржир, оларның толан ажыы боттарының туруштарынга ажылдаарынга белеткенип турар.

Баштыңчының төрүттүнген хүнүнүңден бээр чүс он беш чыл оюн олар күш-ажылчы бедик көргүзүглер-биле уткуурлар.

— Чыл бүрүдеги чаагай чаңчылдарывысты уламчылавышаан, коммунистиг субботник хүнүнде 8500 рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрер, мал саржаан 300 килограммны, чалаң сүттү 38 тоннаны бүдүрер. беш чылдың фондузунче 500 рубльдн шилчидер, чээрби бир кижи камнап алдынган оттулар чүүлге ажылдаар—деп, ында партия эге организациязының секретары Т. Н. Хромных чугаалап турар. Бүдүрүлгениң мурнакчы цехтери—Г. В. Сальмакова удурткан аппарат цеги, Г. Д. Фадиенко бригадирлээн диет цех. бүдүрүлгениң мурнакчы ажылчыннары Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Н. Т. Долженко, «Мергежилиниң тергиини» атты чаалап алган хоочун ажылчын Р. Т. Киселева, П. Сапегина, өскелер-даа боттарының бар аргаларын санап көргеш субботник хүнүнде ийи дакпыр күжениишкиниг ажылдаарын хүлээнген.

Бүгү чуртта ышкаш, Тиилелгениң 40 чылын болгаш стахановчу шимчээшкинниң 50 чыл болур оюн төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш коллективтиң цехтеринге, тус-тус ажыл-ишчилер аразында калбарган.

БИСТИҢ КОРР.

ЧАШ-ТАЛ ФЕРМАЗЫНДА

— Ферманың чедиишкиннинг ажылдаарынга чүү херегил? —деп, мээң айтырыымны катаптааш, «Ак-Туруг» совхозтуң Чаш-Тал сүт-бараан фермазының бригадири В. Ы. Дембирел уламчылады. — «Инектиң сүдү — дылында» дижир болгай бис, бир дугаары ол — малга четчир болгаш шынарлыг чем. Малга эки ажаалда-тежээлде, ажылды механизастаары дээш оон-даа өске чүве-ле хөй. А кол чүве — малчыннарның боттарының ажылынга бедик харыысалгазы, ак сеткилдиг кызымак ажылы. Ынчангаш мал ажылын сайзырадыр дээр болза, бир дугаарында малчыннарның амыдырал-чуртталгазынче, оларның ажылдарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче сагыш салыр ужурлуг. Аңаа үнген чарыгдалдар [illegible] эгличел деп санап чоруур мен —дээш, ферма девискээри-биле барып таныжып көөрүн саналдады.

Чаш-Тал фермазын районда бир мурнакчы ферма деп санап турарын чүгле ооң кажааларындан чемгерилге шөлдеринден безин көрүп болур. Ажылым дайы-биле республиканың эвээш эвес сүт-бараан фермаларынга чораан мен. Ынчалза-даа мында дег арыг-силиг, чылыг, куруг кажаалар ховар дээр болзумза черле ажырбас боор. Ылаңгыя бызаа кажааларының чаш бызаа алыр чериң силии аажок.

— Ийи чыл бурунгаар эът угланыышкынныг турган ферманы сүт бүдүрериниче шилчиткен — деп, бригадир чугаалап чорду — Ынчап Таңдыдан 150 симменталь уксаалыг моддургалар садып алган бис. Олар ам төрүп эгелээн. Эрткен чылын күрүнеге сүт садар планывыс 130 тонна турган болза, ам ону 160 тоннага чедир өстүрген. Ынчалза-даа ону-даа күүседиривиске бүзүрелдиг бис. Ам сүткүр уксаалыг инектеривис төрүп эгелээн болгай. Ферма бо кышты хүр ашкан, мал чеми ам-даа бар. Бо турган инектерин безин көрүңер даап, шымрак деп чүвезин.

Бригадирниң чугаазы черле чөп. Эъткир уксаалыг инектер-биле симменталь инектериниң сүткүрүн канчап деңнээр, ферманың сүт-саалы черле элбээр ужурлуг. Инектериң деңгилдези база эки. Ону мыйдыг сан-биле безин көргүзүп болур, эрткен чылдың баштайгы үш айында мал чеми четпезинден, янзы-бүрү аарыглардан 23 инек өлүп хораан болза, бо чылын ол-ла үеде чүгле чаңгыс инек хораан.

Владимир Ымбарович орук ара ферманың мурнакчылары — саанчылар Февраль Навакжап, Татьяна Монгуш, кадарчылар Мыйтың-оол Олчамай, Кувискаал Монгуш, бызаа ажаакчызы Наталья Шойдаа болгаш өскелерниң-даа аттарын адап, ферма эрткен чылдың түңнели-биле СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, профэвилел болгаш комсомол райкомнарының шилчиир Кызыл тугун чаалап алганында оларның улуг-хуузу улуг дээрзин чугаалап чорду.

Фермада шупту чүве эки дээр болза, база шын эвес апаар. Мооң мурнунда маңаа чүгле семиртир азыраар инектер турган болганда, инек саарынга таарыштыр туттунган кажаалар, дериг-херекселдер, инек саалдазында кандыг-даа механизация чок. Ферманың ажылчыннарынга оран-сава четпес. Коллективтиң кызыл булуңу (сүт хүлээп алыр чер база ол) биче борбак бажыңчыгашта. Кандыг-бир хурал азы концерт-даа дижик аңаа болу бээрге, ферманың чурттакчыларының дөрттүң бир кезии-даа аңаа сыңышпас.

Ажыл-агыйның удуртукчулары ферма ажылдакчыларының чурттаарынга, ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче дыңый сагыш салыр ужурлуг. Мал ажылын сайзырадыр дээр болза, малчыннарның амыдырал-чуртталгазынче сагыш салыр дээн бригадирниң сөстери шын.

Н. БАЗЫР.

Улуг-Хем район.

ЧУРУКТАРДА: саанчы Ф. Наважап; учётчик А. Дамчай биле саанчы А. Ховалыг; инек кадарчызы К. Монгуш.
Авторнуң фотолары.

ХҮН НОРМАЗЫНДАН АЖЫР

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң Чадаана участогунуң коллективи «кызыл суббота» хүнүнде организастыг-биле ажылче үнүп, шалыпчы ёзу-биле ажылдаар. Апрель 20-де 134 кижи субботникке киржир. Ооң иштинде 50 кижи хөмүр-даш кырының довураан аштаарынга болгаш хөмүр-даш казарынга ажылдаар.

Ол хүн 2,5 муң кубометр даг породазын чайладыр болгаш 390 тонна хөмүр-дашты казар, 120 метр черни өрүмнээр. Бо көргүзүглер хүн нормазындан ажа бээр. Дагжылар 5 муң рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүргеш, он бирги беш чылдың фондузунче 250 рубльдн шилчидер.

ХҮЛЭЭЛГЕДЕН ХӨЙНҮ

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 40 чылынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш республиканың тараа продуктулар эргелелиниң ишчилери бо чылдың бирги кварталында шалыпчы ажылдааннар. Эрткен үш айда продукция сайгарарының планын 100,6 хуу күүсеткен. Ниитизи-биле 2816 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген, ол болза бердинген онаалдадан 16 муң рубль хөй.

Кызылдың сайгарылга баазазының далган бүдүрер цеги планын 101,1 хуу күүсеткеш, чарышка бирги черни ээлээн. В. И. Мельниковтуң удурткан ээлчээ планын 109,5 хуу күүсеткеш, ээлчеглер аразында күш-ажылчы маргылдаага шылгараан.

Ч. ДОСПАН,
тараа продуктулар бүдүрүлге эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы.

ТЕЛЕКӨРҮКЧҮЛЕРНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин дүргедедир дугайында доктаалды хүлээп алганы-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның кежигунунге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин 1985 чылдың апрель 17-де 19 шак 45 минутада телевидениениң ийиги программазын дамчыштыр чүве чугаалаар.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: кадрлар-биле ажыл

ЗВЕНОГА ШИИТПИРЛИГ ДАЯНЫР

●СЭКП Кызыл хоорkomунуң пленуму●

СЭКП Кызыл хоорkomунуң VII пленуму болуп эрткен. Аңаа «Партияның XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның Пленумнарының, партия обкомунуң VI пленумунуң негелделеринге дүүштүр кадрлар-биле ажылды сайзырангайжыдар талазы-биле хоорайның партия организацияларының сорулгаларының дугайында» айтырыгны чугаалашкан.

Илеткелчи — партия хоорkomунуң бирги секретары Б. П. Свинцов болгаш санал берген партия организацияларының секретарьлары, хоорком кежигүннери: «Тыва тудуг» тресте партком секретары Т. А. Воронцова, «Тывакоммунэнергога» партия организациязының секретары Ю. Н. Ватулина, Кызылдың эът комбинадының директору Б. М. Конуспаев, республиканың аъш-чем үлетпүрүнүң министри А. О. Сат, башкы институдунуң ректору Х. О. Ондар, ийи дугаар АТБ-ның начальниги К. У. Чамзын олар ханы билиг, шыңгыы принципиалдыг чорук, сагылга-чурум, профессионал мергежил, организакчы мөзү-шынар чокка бүдүрүлгениң билдилиг удуртукчузу, коммунистерниң баштыңы болуру болдунмас дээрзин демдеглээн. Хоорайның экономиказының шапкын хөгжүлдези, ооң ажыл-ишчилериниң тускай мергежилиниң, нити билииниң, культуразының деңнелиниң улам өзүп турары удуртулганың стилин сайзырангайжыдарын негеп турар.

Чогум-на аңаа даянгаш, хоорайның партия организациязы бодунуң кадр талазы-биле ажылын чорудуп, эки удуртукчуларны кижизиткен. Эът болгаш сүт комбинаттарының, «Тыва септелге-тудуг» трестиң тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводунуң, аъш-чем садының директорлары Б. М. Конуспаев, И. С. Юртаев, В. А. Попов, М. Р. Еремцова, «Кызыл тудуг» эргелелиниң эргелекчизи П. И. Чербаков, № 1 АТБ-ның начальниги Б. Н. Стрельников, школалар аразының өөредилге-бүдүрүлге комбинадының директору А. В. Безъязыков, республика эмнелгезиниң реанимация салбырының эргелекчизи, эмнелгеде партия эге организациязының секретары С. Д. Моламдай болгаш өске-даа эштер хүлээнген ажылынга харысаалгалыг, организакчы мергежилдиин көргүскен. Хоорайның экономиказын, культуразын хөгжүдеринге шак ындыг удуртукчуларның салышкызы көскү.

Ону дараазында чижектер база бадыткаар. Бо чылдың бирги кварталында үлетпүр продукциязын бүдүрериниң болгаш сайгарарының, чүък сөөртүлгезиниң, чоннуң коммунал-амыдырал хандырылгазының талазы-биле күрүне планнары күүсеттинген.

Ынчалза-даа эки ажылдыг партия организацияларының, коллективтерниң дуржулгазын четпес ажыглап келген. Чижээ, Кызылдың алгы заводунуң удуртулгазы чөптүг шүгүмчүлелге таварышкан. Л. В. Чемковтуң удурткан коллективи чүгле планнарын доктаамал күүсетпейн келген эвес, харын чылдан чылче улам хожудап турар. Кидис идик бүдүрери 1982 чылга деңнээрге 1983 чылда 15,3 хуу, а эрткен чылын ооң мурнундагы чылга деңнээрге 1 хуу, эрткен чылдың ол үезинге бодаарга бо чылдың бирги кварталында кидис идикти 1,8 катап, хөм идикти 11 хуу эвээшти бүдүрген, продукцияны дыка эвээшти сайгарган. Ол ышкаш продукция сайгарылгазының бирги квартал планын чүгле бежен сес хуудан бичии ажыр, январьның он тос хуудан бичии ажыр боттандырган. Мында массалыг мергежилдиң кадрлары чедишпес. Кадрларны белеткевейн, оларның ажылдаарынга, амыдырал-чуртталгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының чугула айтырыгларын шиитпирлээринге дуза чедирер дээш идепкейин көдүрбээн.

Ниитизи-биле хоорайда кадр айтырыын партияның негелдезинге дүүштүр шиитпирлеп келген. А тус-тус коллективтерни алгаш көөр болза, байдал аңгы-аңгы. Ынчангаш партия хоорkomунуң талазындан эки ажылдыгларының дуржулгазын пропагандалап, оларның үлегер-чижээнге кадрларны шилиир, таарыштыр тургузар болгаш кижизидер талазы-биле ажылга өскелерни өөредири негеттинип турар.

Бүдүрүлгелерде, организацияларда кадрларны шилииринин, таарыштыр тургузарының айтырыгларын шиитпирлээрде ажылдакчының билиин, арга-мергежилин, мөзү-шынарын чамдыкта өөренип көрбейн баргылаар. Чогум-на ындыг чорук хоорайда кадрларның хөй солчуушкунунуң кол чылдагааны болуп турар. Чижээ, беш чылдың эрткен чылдарында үлетпүр, тудуг, транспорт, чоннуң амыдырал хандырылга коллективтериниң чеден алды удуртукчуларының дөртен чедизи солушкан, ооң иштинде он тос кижини ажылын угбааны дээш дүжүрген, тос бүдүрүлгениң удуртукчузу ийи-ийи удаа солушкан. Кадык камгалал, культура болгаш [illegible] черлеринде удуртукчу кадрларны шилиирде частырыгларны болдуруп турарындан оларның ажылында шыңгыы четпестер бар. Школа-интернаттың директору С. Х. Ондар, күрүне филармониязының директору А. П. Исаева олар ышкаш эштер албан-хүлээлгезинден хостаттырган. Ооң чылдагааны чүдел? Партия обкомунуң VI пленуму бо айтырыгга тодаргай харыыны берген болгай. Хамыктың мурнунда партия хоорkomунуң бюрозу, килдистери кадрларны шилиирде чамдыкта оларның анкетазын барымдаалааш, боттуг ажыл-херээн, политиктиг деңнелин, хууда мөзү-шынарын, билиг-мергежилин, организакчы чоруун хандыр өөренип көрбейн турарында.

Кадрларның политиктиг деңнелин бедидериниң бүгү аргалары партияның хоорай комитединде, эге организацияларда бар. Ынчалза-даа чамдык удуртукчулар практиктиг дуржулгазынга кошкак даянып, теоретиктиг билиглер-биле кошкак чепсегленип, идей-теоретиктиг деңнелин бедитпейн келген. А партия хоорkomу, ооң бюрозу олардан бедик негелдени салбаан. Ооң түңнелинде марксизм-ленинизмниң университединге партия хоорkomунуң сүмелеп чорутканы 39 удуртукчу эштерниң чүгле ону өөредилгени доосkan. 48 дугаар тудуг эргелелиниң начальниги С. Г. Кузьмин, чер ажылы кылыр тудуг эргелелиниң начальниги В. А. Елькин, Кызыл ЦЕС эргелелиниң начальниги А. А. Дремов, тараа продуктуларының сайгарылга баазазының директору П. Л. Филиппов болгаш өске-даа удуртукчулар университетке өөредилгезин ара соксаан. Чамдык удуртукчулар чон ортузунга политиктиг кижизидилге ажылынга кошкак киржип, ажылчыннар, аныяктар-биле эвээш ужуражып турар.

Чамдык коллективтерде идеологтуг, масса-политиктиг ажылдың четпезинден хоорайда күш-ажылдың сагылга-чурумун, социалистиг хоойлу-дурумну, хөй-нииттиң корум-чурумун хажыдар чоруктар, арагалаар, ажыл кылбас, социалистиг өнчүнү оорлап-төттеглээр фактылар болгаш өске-даа четпестер бар. Партияның негелдезинге дүүштүр күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды бедик деңнелге көдүрер, арагалаашкын-биле эптеш чок демиселди чорудар, бо ажылдың эки арга-дуржулгазын калбаа-биле нептередири хүннүң чугула айтырыы дээрзин хоорkomунуң пленумунга демдеглээн. Ылангыя Ульяновск областың дуржулгазын апрель 6-да үнген «Комсомольская правда» солунда тодаргай бижээн. Ону кичээнгейлиг өөренип көрүп, нептередирин партия хоорkomу бодунуң активинге сүмелеп турары чөптүг. Корум-чурумну, социалистиг хоойлу-дүрүмнү камгалаарынга хоорайның хоойлу-дурум органнарының ужур-дузазын, харысалгазын бедидериниң чугулазын анализ көргүскен.

Кадрларның харысалгазын, күүсекчи сагылга-чурумун бедидери-биле хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезиниң хыналдазын сайзырангайжыдар талазы-биле айтырыгны пленумга база чиди-биле тургускан.

Партия хоорkomунуң пленуму чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды хүлээп алган. Хоорайның партия организациязы СЭКП-ның XXVII съездизин, Тиилелгениң 40 чылын оюн төлептиг уткуурунга, он бирги беш чылдың онаалдаларын күүседиринге, партияның кадр политиказын боттандырарынга долу шиитпирлиин айтып, ол талазы-биле сорулгаларында тодараткан.

В. МААДЫР.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 115 чылынга

БАШТЫҢЧЫНЫҢ ТӨРЭЭН ЧЕРИНДЕ

ЧУРУКТА: В. И. Ленинниң Ульяновскиде Бажың-музейинде Володя Ульяновтуң өрээли.

Ю. Белозеровтуң фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

«ЛЕНИН ДУГАЙЫНДА БИЖИИРИ БЕРГЕ-ДАА, ӨӨРҮНЧҮГ-ДАА»...

Мария Павловна Прилежаева—РСФСР-ниң Н. К. Крупская аттыг Күрүне шаңналының болгаш Ленинчи комсомол шаңналының лауреады. Ол сураглыг чогаалчының номнарын совет аныяктарның чаңгыс эвес салгалы номчаан, билир. Янзы-бүрү чогаадыкчы ажылдакчыларның тургусканы Ленинианада ооң ады төлептиг черни ээлеп турар.

Школачылар, студентилер, аныяк ажылчыннар Ильичиниң овур-хевирин көргүзүп, оларга өөрүшкүнү берип турары дээш чогаалчыга өөрүп четтиргенин илергейлеп, чагаалар чорудуп турар. Кезээде «дириглерден артык дириг» кижи дугайында канчап бижий бергенин олар сонуурган турар.

—Ленин дугайында бижиири берге, дыка берге, ооң-биле кады өөрүнчүг—деп, Мария Павловна чугаалаар. — Мээң арга-шинээм мырыңай ол херекке чедишпес-тир деп муңчулуп турдум, ынчалза-даа Ленинниң овур-хевири мени шуут каара тудуп алганындан биживес дээр база аргам чок турду... Ынчалза-даа дөмей-ле чигзиниип турдум. Владимир Ильичиниң чоок эңиү —Глеб Максимилианович Кржижановский-биле ужурашканымны кажан-даа утпас мен. Оон чазык чаагайы, угаанныы аажок кижи болду. Мен сагыш-сеткилим аңаа ажыдып, Ленинниң овур-хевирин чүгле Лев Толстой ышкаш гений тургузуп шыдаар боор дидим. А ындыг чогаалчылар ийи-үш чүс чыл болгаш, төрүттүнер-ле болгай... Манаар бе? «Манаан херек чок—деп, Глеб Максимилианович чугаалады.—Бодувустуң бөдүүн сөстеривис-биле уругларывыска, оолдар-кыстарга ол улуг гений дугайында, ооң өңнүктериниң, соратниктериниң болгаш үежилериниң аңаа кайы хире ынак болгаш ону кайы хире хүндүлээр чорааның дугайын тоогүп бээрин диттигип көрээл!» Владимир Ильичиниң чоок кижилери-биле, оларның иштинде Елена Стасова, Лидия Фотиева олар-биле ужуражып, чугаалажып тургаш, оон кандыг өңнүктер шилип ап чорааның, кандыг кижилерни онзалап үнелеп чорааның билип каан мен: олар дээрге революстуг херекке чайгылыш чок бердинген, угаан-бодал талазы-биле байлак, салым-чаяанныг, оптимист кижилер-дир. Ол ыглаңнааш, чүве херексевес, тура-соруу чок кижилерни көрбес чораан.

— Мария Павловна, силер чуртту эргип-кезип нат болган болгай силер. Амгы аныяк үежиннер кижи дугайын чүү деп бодаар силер?

— Шаанда Владимир Ильичиниң барып чоразы хоорайларда болгаш суурларда аныяктарга колдуунда ужуражыр азы олар-биле чагаалажыр мындыг боор кижи-дир мен. Олар мөзү-шынар талазы-биле бир-ле онзагай харысалгалыглар деп көөр кижи чордум. Совет аныяктар Ленинниң чагыгларынга кайы хире шынчызын бодум караам-биле көрүп чор мен. Эң ылангыя Шушенскоениң чурттакчылары менээ дыка чоок...

Эртемниң, бүдүрүлгениң, тудугнуң мурнуу одуруунда ажылдап турар амгы үениң аныяктарында бистерниң барык 60 чыл мурнунда тургаңывыс ышкаш мөзү-бүдүш хөй-дүр... Мээң үемде комсомолчулар Амурда хоорайны тудар, Ыраккы Чөөн чүктү шиңгээдир дээш улуг көдүрлүүшкүн-биле чорупт турдулар. Бөгүн муң-муң оолдар, кыстар оон эвээш эвес көдүрлүүшкүн-биле чуртун соңгу девискээрлерин шиңгээдип ап, берге байдалдарда нефть казып, БАМ-ны, атомнуг болгаш суг электростанцияларын тудуп турарлар болгай. Ол дээрге, баштайгы совет комсомолчуларның чаңчылдарының тодаргай уламчылаашкыны. Ол дээрге Ильичиниң чагыгларын болгаш планнарын херек кырында боттандырып турары ол-дур. Канчаар-даа аажок улуг экономиктиг ажыкты берип турар Ленинчи субботниктер эң алдарлыг чаңчылдарның бирээзиниң уламчылаашкыны эвес бе? А совет аныяктарның тайбың дээш демиселди? Бо бүгүнү мындыг сөстер-биле тодаргайлап болур: Ленинниң чаңчылдарынга шынчы...

...М. П. Прилежаеваның «Ленинниң амыдыралы» деп номунуң түңнел эгезинде мындыг одуруглар бар. «Ол сөөлгү күзүн Горкиге турган Владимир Ильичке Глухов мануфактуразының ажылчыннары чеде берген. Олар фабрикадан чагааны болгаш белек кылдыр — фабрика чанында садтан вишня ыяшчыгаштарын эккелген». Бир ажылчын байырлажып тура, Ильичини куспактааш: «Мен дарган кижи мен. Сээң кылырың күзээниң бүгү-ле чүүлдерин дарганнаар бис» дээн. Ильич чок апарган. Дозулап каан ышкаш, кара-хүрең эзгир будукчугаштарлыг чиңге, чаш вишнялар өзүп, чечектели берген...

Каш-ла одурут. Ынчалза-даа ону келир үеде тараалаң шөлдүң үндезинин салыр дириг үрезин-биле деңнеп болур. Чүге дээрге, ол одуругларны номчааш, дыка хөй школаларның өөреникчилери боттарының хоорайларынга болгаш суурларынга Ленинчи Горкиде ышкаш шак-ла ындыг вишнялыг садтарны болгаш аллеяларны өстүрүп эгелээн...

— Немей каксап тур мен— деп, чогаалчы уламчылады.— Амгы үениң аныяктары каңдыг-ла-бир чаңгыс аай, бир майык чүүл эвес. Оларның аразында келир үениң муң-муң маадырлары, сөс кырынга эвес, херек кырында биче сеткилдиг, кижизинг оолдар, кыстар бар. Шериг херээниң кичээлинге часты берген, школага дүш болуп келген дайынчы гранатаны мага-боду-биле дуй базыпкан аныяк башкы дугайын бижидим. Ол бөдүүн кадээ башкының маадырлыг мөзү-шынарын шак ындыг берге болуушкун тодарадып көргүскен-дир... Ындыг маадырлыг чоруктарның мурнунда өске, хүннүң кылдынар маадырлыг чоруктар турар ужурлуг, ол дээрге аңаа ак сеткилдиг, кызымак кижи болуру, өскелерни хүндүлээри, эки беримчелиг кылдыр ажылдаары-дыр. Ооң-биле кады бистиң оолдар, кыстарывыс аразында ада-иезиниң күсели-биле чурттаксаар чалгаалар болгаш ыглаңнааштар база бар, ону чажырбаш канчаар— ол шын эвес болгаш угаан чок болур ийик. Кижизидилгениң үндезинин күш-ажыл болур—школа реформазының кол утказы ол.

— Ленин дугайында бижиири берге-даа, өөрүнчүг-даа— деп, Мария Павловна катаптады.— Ол—мээң амыдыралымның кол херээ. Мен номнарымны аныяктарга бижип турар мен, ол таварылга эвес. Улуг Октябрьның баштыңчызы, делегейде эң баштайгы ажылчыннар болгаш тараачыннар күрүнезиниң үндезилекчизи Ленин дугайында, Ленин—Кижи дугайында хөйнү билген тудум-на аныяк кижи угаан-бодал талазы-биле байлак, салган соруун чедип алыр дээш чүткүлдүг болур...

Мария Павловна соңгазын ажыдыпты. Часкы чылчырыктааш хүн өрээлди дола берди.

Удавас вишнялар чечектелип эгелээр...

Нонна ЗВЯГИНА.
(ПМА).

ДЕТКИМЧЕНИ КӨРГҮЗЕР, НЕГЕЛДЕНИ КҮШТЕЛДИРЕР

●СЭКП Улуг-Хем райкомунуң пленуму●

Партияның кадр политиказының чугула айтырыгларынга хамаарыштыр чугаа СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюроларынга, партия эге организацияларынга мооң мурнунаа болуп турган. Чоокта чаа болуп эрткен пленумга районнуң коммунистери «Кадрлар-биле ажылды сайзырангайжыдар талазы-биле партияның район организациязының сорулгаларының дугайында» айтырыгны база чугаалажып, бо талазы-биле тодаргай анализти кылган.

Ук айтырыгга хамаарыштыр илеткелди СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары Ш. Д. Ооржак кылган.

СЭКП-ның XXVI съездизиниң, ТК-ның ооң дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, районнуң партия организациялары кадрларны шилиир болгаш кижизидер талазы-биле айтырыгны чугулалап көрүп турар дээрзин илеткелчи болгаш санал берген коммунистер демдеглээн. Кадрларның ажыл-херекчи, мораль талазы-биле турушту, политбилиглиг талаларын кичээнгейлиг көөрү чаңчылчаан. Ол ышкаш удуртукчу ажылче кым-бир кижини томуйлаарда, күш-ажылчы коллективтерниң саналын барымдаалаарын практикалап турар.

Амгы үеде партия райкомунуң даңзызында кирип турар бүгү ажылдакчыларның алдан ажыг хуузу дээди болгаш дооспаан дээди эртемниг. Ийи ажылдакчының бирээзи-ле дөртен хар четпээн кижилер. Чугула участоктарда районда чурттап турар бүгү-ле националдарның болгаш биче улустарның төлээлери ажылдап турар.

Партия райкомунуң чугула сорулгазы — партийжи кадрларны быжыглаары, оларга деткимчени көргүзери болгаш негелдени күштелдирери. Амгы үеде парткомнар болгаш партия эге организация секретарьларының хөй кезии дээди болгаш тускай ортумак эртемниг, массалар-биле ажылдаарынга улуг дуржулгалыг кадрлар болур. Совет, профэвилел болгаш комсомол ажылдакчыларының шынар составы база экижээн. Оларның хөй кезии арга-дуржулгалыг, соңгулда органынга ажылдап келген кижилер болур.

Районда удуртукчу кадрларның хөй кезии ак сеткилдиг, даалган ажылынга бердинген, бедик мергежилдиг кижилер деп пленумга демдеглээн. Оларга «Ак-Туруг» совхозтуң партком секретары, дөртен чыл партия стажтыг Р. С. Хунай-оол, АТБ начальниги В. Г. Антоненко, «Найырал» совхозтуң партком секретары Т. Д. Чечек-оол, Хендерге кожуун Совединиң күүскомунуң даргазы Е. Д. Агыы, районнуң харылзаа белдириниң начальниги А. Д. Богайчук, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязының баштаар черинин даргазы Ч. К. Айыр-Санаа, «Шагонартяжстрой» трестиң № 42 тудуг эргелелиниң начальниги П. В. Дмитриченко болгаш өскелери-даа аңаа хамааржыр болур.

Мындыг ажылдакчыларның күженишкинниг күш-ажылының түңнелинде район эрткен чылын күрүнеге эът, сүт, дүк, тараа болгаш ногаа садарының планнарын чедиишкинниг күүсеткен. Үлетпүр, транспорт, харылзаа, коммунал болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелери чедиишкинниг ажылдаан. Бо дээрге, удуртукчу ажылдакчыларның база хөй-нииити организацияларының план күүселдезинче, социалистиг хүлээлгелериниң боттанышкынынче массаларны мобилизастап шыдаанының чижээ болур.

Бо талазы-биле районда кескү чедиишкиннерниң бары маргылдаа чок. Удуртулганың деңнелин барымдаалаар кол чүүл — практиктиг ажыл-чорудулганың түңнели. Коллективтиң нити ажылындан удуртукчунуң ажыл-херекчи, кижилерни организастап шыдаар шынарлары илерээр. Ынчангаш районнуң улус ажыл-агыйының чамдык адырларында бөгүнгү байдалдан бүгү чүүлдер чедиишкинниг, удуртукчулар шупту негелдеге чедир ажылдап турар дээр арга чок. Ооң шыңгыы анализи пленумга болган.

Районнуң тудуг организацияларының ажылы негелдеге дүүшпейн турар деп пленумга айыткан. Чуртталга объектилерин ажыглалга кирер талазы-биле дөрт чыл планы чүгле 74 хуу күүсеттинген, тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 59 хуу болган. Ынчангаш чуртталга бажыңнары чедир туттунмаан. Доозулбаан тудугларның хемчээли кызырылбайн турар. Ол ышкаш ажыглалга дужааттынып турар объектилерниң шынары куду. Бо талазы-биле шүгүмчүлел «Шагонартяжстрой» трестиң эргелекчизи Л. Н. Ткаченкога онаашкан. Ол хожудаашкыннар дээрге тудугжу кадрларның кижизидилгезинче, оларны организастаарынче кошкак сагыш салышкын деп айыткан.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң төп салбырының эргелекчизи К. М. Дөтпениң ажылын кошкак деп пленумга шүгүмчүлээн. Районда эң улуг салбырларның бирээзи ол. Ында уксаалыг эң хөй хой, эвээш эвес хаван бар. Ындыг турбуже ук эргелекчи харысалга чок чоруу-биле ажылды сандарадып турар. Дөрт чыл дургузунда күрүнеге салбыр 1,5 тонна арыг дүктү чедип бербээн, төрүүр чүс баш хойга онааштыр бо чылдарда 70 хураган ап келген. Хойнуң баш саны 3100 башка, хаван — 2844 башка кызырылган.

«Улуг-Хая» совхозтуң Эъжим салбырының эргелекчизи К. Д. Далар-оол, «Найырал» совхозтуң ажылчын кооперациязының баштаар черинин даргазы В. С. Куулар, «Шагонартяжстрой» трестиң № 20 КМК-зының начальниги В. С. Мокренко оларның негелдеге чедир ажылдавайн турарын айытканнар.

Районнуң удуртукчу органнарында ажылдан калажыр чоруктар эвээш эвес. «Күш-ажылдың хостуу», «ҮТКА 25 чылы» совхозтарда партком секретарьлары үргүлчү халажып турар. Ниитизи-биле эрткен дөрт чылдың дургузунда көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелинден база РАҮК каттыжышкынындан кол специалистер база удуртукчулар 64 кижи солушкан. Ол-ла чылдарда совет ажылдакчыларындан 14 кижи, профэвилел болгаш комсомол ажылдакчыларындан — 13-13 кижи солушкан. Профкомнар даргаларының халажыр чоруу «ҮТКА 25 чылы» болгаш «Ак-Туруг» совхозтарда аажок хөй болуп турар.

Кадрларны шилип ап турар үеде шыңгыы четпестерни болдуруп турар черлерни, хөй-нииити организацияларын пленумга шүгүмчүлээн. Бүзүрелди шынзыктырбаан кижилерге харысалгалыг ажыл бээр, харын-даа ол-ла эрге-дужаалга база катап томуйлаар чоруктар бар. Ооң чижээнге № 7 профтехучилищениң директору О. М. Сангаажапты адаан. Ону 1982 чылда ажылды сандаратканы дээш ол эрге-дужаалындан хостаан, а 1984 чылда ону ук ажылга катап томуйлаан. Ажылдаа-ла чеди ай эртип чорда, Сангаажаптың «чес-холазы» база катап көстүп, саң-хөө чурумун хажытkan, ол дээш улусчу контроль комитединиң шүгүмү-биле шыңгыы хемчегге онаашкан. Оон бээр-даа училищеде көскү өскерлиишкиннер-даа болбаан.

Эрткен дөрт чыл дургузунда ажылын угбааны дээш райкүүскомунуң чуртталга-коммунал ажыл-агый эргелелиниң начальниктери В. Журавлев, К. Боровиков оларны ниитиниң херектер килдизиниң начальнигиниң оралакчызы В. Сааяны, Чаа-Хөл ортумак школазының директору М. Наксылды, «Ак-Туруг» совхозтуң профком даргазы В. Успуцну, райкүүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи И. Моховту ажылындан хостаан. «Найырал» совхозтуң директору С. Текеевти бодунуң албан-хүлээлгезинге ак сеткилдиг эвес чоруу дээш ажылындан хостаан, ындыг турбуже ону «Сельхозхимия» район каттыжышкынының даргазынга томуйлаан, бүзүрел шынзыктырбаан кижини ындыг албан-дужаалга томуйлааны шын эвес болган — меге немей бижилге база техника тоймагдааны дээш ол шыңгыы хемчегге онаажыр. «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан салбырының эргелекчизи Ш. Түлүштү арагалаар чоруу дээш ажылдан хостаан турган. Үр-даа болбаанда ону директорнуң мал чемин белеткээр талазы-биле оралакчызынга томуйлаан. № 20 КМК-ның начальниги В. Мокренкону ажылды угбааны дээш хостааш, каш ай эрткенде база ол-ла ажылга хүлээп алган.

Бо ажылдарга хөй-нииити организацияларының ролю улуг. Олар идепкейжи ажылдаар болза, күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдар, меге немей бижилгелер кылыр чоруктар болгаш өске-даа хажыдыышкыннар турбас. Ол дээрге, удуртукчу бүрүзүнге, специалист бүрүзүнге, ажылдакчы бүрүзүнге деткимчени көргүзери, ооң-биле чергелештир негелдени күштелдирери болур. Ынчан күш-ажылчы коллектив, ажыл-ишчи кижи бүрүзү СЭКП-ның XXVII съездизин болгаш улуг Тиилелгениң 40 чылын төлептиг уткуур, он бирги беш чылды шалыпчы доозар.

Д. ЧЫДЫМ.

ШӨЛДЕРНИ ЧЕМИШЧИДИП ТУРАР

«Барлык» совхоз бо чылын 1540 гектар шөлге тараа культураларын чажар, ооң гектар бүрүзүнден-не ортумаа-биле 15,3 центнер дүжүттү алыр деп планнаан. Ажыл-агый суггаттыг шөлдерниң беримчезин улам бедидери-биле ооң агротехниктиг белеткелин экижиткен болгаш мурнуңда чылдарга бодаарга хемчээлин база эдээ алгыткан. Бо хүннерде совхозта шөлдерже органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелер төгер ажылдар шуудаан. Хову-шөлдерже 1930 тонна өдекти база 140 тонна минералдыг чемишчидилгени төккен. Совхоз бо чылын 900 гектар суггаттыг шөлге тараа культураларын чажар болгаш кызыл-тастың, арбайның дүжүдүн гектар бүрүзүнден-не 18, суланын—15 центнер чедирер ужурлуг.

— Сорулгавыс улуг. Баш бурунгаар саваашкыннарны ёзугаар алырга, ону күүседип болуруунуң аргалары бар. Ам кол-ла чүве часкы хову ажылдарынга белеткелдерден хамааржыр. Ынчангаш ооң планын баш бурунгаар тургузуп, үрезинниң арыглаарын, хораннарын кажан эгелээрин, доозарын, суггатты, тарылганы кайы шөлден, кымның бригадазы эгелээрин совхозтуң специалистериниң техниктиг чөвүлелиниң хуралынга дугурушкан, бадылаан. Часка белеткел ажылдары ол ёзугаар чоруп турар — деп, совхозтуң кол агроному Алдын-оол Ооржак чугаалады.

Совхозтуң төп шаңында бо хүннерде үрезин арыглаашкыны адакталган болгаш шөлдерже органиктиг база минералдыг чемишчидилгелер төгер ажыл кидин түлүк чоруп турар. Шаңның эргелекчизи, чаңгыс-ла бо ажылга он ийи чыл улаштыр ажылдап келген Хүлер-оол Хертек коллективиң часкы тарылгага белеткелиниң дугайында мынчаар чугаалаар.

— Төп шаңда тараа арыглаар, ону хоранаар сес кижи составтыг бригада ажылдап турар. Олар чаңгыс чылдың сиген кылдыр чажар 72 тонна суланың арыглаашкынын, хораннаашкынын бүрүн доосkan болгаш 30 тонна кызыл-тастың дагын арыглаашкынын доозуп турар. Оон кырынга Таңдының Кадээ ажыл-агый дуржулга станциязындан чүгле чажар кылдыр белеткеп каан 39 тонна эки шынарлыг кызыл-тасты, 40 тонна суланы база дүжүрген.

Совхоз бо чылын бүгү суггаттыг шөлдүң чартыктап хөй кезиин ээлеп турар 500 гектар шөлге арбайны чажар ужурлуг. Оон үрезининге кирер 80 тонна тарааның 20 тонназы белек болгаш артканы солчулга фондузу-биле кээп эгелээн.

«Барлык» совхоз районнар аразының «Сельхозхимия» бүдүрүлге каттыжышкыны-биле ажыл-агыйның хову-шөлдеринге 5400 тонна органиктиг, 800 тонна минералдыг чемишчидилгени төгер деп дугуржулганы чарган. Бо ажыл чоокку хүннерде доостур. Барлыктың ховуларында «Сельхозхимиядан» ажылдап турар механизаторларның бирээзи тракторист Василий Салчактың мурнакчы ажылын демдеглеп болур. Ниитизи-биле 12 чыл чедир ажылдап турар бо механизатор сөөлгү үш чылын «Барлык» совхозка ажылдап эрттирген.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

ХАЙЫРАКАН БЕЛИНДЕ КЫШТАГДА

Хайыракан. Чайын безин ооң кырынга харлар эривейн чыткылаар. Ол дагның ачы-буяны кижилерге база улуг. Арга-эзимни долган аң-меңи-биле ол байлак. Оон эдээнде «Чодураа» совхозтуң сүрүг малы оъттап, агы-каңгы хоолулуг оъткa семирип, чылдан чылче өзүп турар. Дагның белинде Кызыл-Колду деп кыштагда совхозтуң мурнакчы малчыннарының бирээзи Товарыштай Багай-оолович Сүлдүм чурттап орар. Ол бүгү назынында мал ажылынга ажылдап келген: баштай инек кадарып, сөөлгү үш чылда хойжулап. Удуртукчуларының аңаа идегеп турары-даа чөп. Чүге дизе, Товарыштай Багай-оолович ажылга кызымак, ылангыя мал ажылының угшиин тыва берген кижи. Ол кыштааның септелгезин чазын кылып алгаш, күзүн он ай чаазында магадылап кылыр чаңчылдыг. Кызымак малчын эрткен чылын 15 тонна сигенни, 10 тонна өдекти ийи дугаар кадарчызы оглу Мерген-биле эрте-ле белеткеп алган. Ынчангаш оларның малы хүр, онча-менди кыштаан. 341 баш төрүүр хоюнуң хөй кезии оолдаан. Бо хүннерге чедир 302 баш чаш төл менди камгалап алдынган. Оларның ийис тээри хөй болган. Т. Сүлдүмнүң өөнүң ээзи Саартай Саңчатовна 150 хураганны менди доруктуруп турар, а оглу Марат 152 хураганны доруктурган.

Товарыштай Сүлдүм бо чылын социалистиг чарышка хойжу Миңчей Белек-оолду кыйгырган.

Ө. ЧИҢМИТ.
Тес-Хем район.

* * *

«Тере-Хөл» совхозтуң Каргыда хойжу бригадада хой оолдаашкыны доозулган. Бригаданың дуржулгалыг мурнакчы хойжулары К. Сүрүңгүрнүң, С. Сагаачының кодаңнарында чаш мал төлүнүң камгалап алдынганы 95 хуу чедип турар. Ол ышкаш малчыннар С. Сармыгыр, С. Норбу оларның кодаңнарында төрүттүнген хураганнар онча-менди доругуп турар.

С. КОМБУ-СҮРҮҢ.
Кызыл район.

СИЕМРЕАПТЫҢ КЫРЫНДА АЯС ДЭЭР

Кампучий улустуң америк империализмни болгаш оон чалчаларын ашкан тиилелгезиниң 10 чыл оюу апрель 17-де болур. Ынчалзажок чоннуң хөй чылдар дургузунда чорудуп келген демиселиниң болгаш тиилелгезиниң үре-түңнелин полпотчу чалча бөлүк бузуруп алгаш, ук чуртту ортаакы чүс чылдарның дүмбей караңгызынче киирген турган. 1979 чылдың январьның 7-де чон көөр хөөн чок ёзу-чурумну дүжүр октаан. Кампучия Улус Республиканың амгы хүнүнүң дугайын моон адаанда очеркте чугаалап турар.

Амыр-соксаал чок ужар АН-24 СЭТА-ның фотоделгелгезин Сиемреап хоорайның аэродромунга — Барыын Кампучияда Таиланд-биле кызыгаарының чоогунда база-ла ындыг аттыг можунуң төвүнге чедире берген. Бистиң олурупканывыс улуг эвес автобус өрү алар үгер-боолларның дужудун чоокта чаа ажаап аппарган, куу төжек сыптар арткан рис шөлдериниң, сандан ыяштың курган будуктарындан кылган шала үрелип калган бажыңнарның болгаш казанактарның чаны-биле тас асфальтылыг оруктап маңнап олур. Совет Эвилелиниң деткимчези-биле мында тудуп турар дизельдиг электри станциязының ак-көк бажыңы мырыңай хоорайже кирер черде бүдереш диди.

Мээң Сиемреапка албан-херек-кылып чеде бергенимниң алыс утказы ийи улуг кезектерден тургустунган делгелгени организастаары чүве. Оон бирээзи — Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң чурттарының дугайында, өскези — Кампучияның болгаш социализм күрүнелери-биле ол аныяк республиканың кады ажылдажылгазының дугайында.

Хоорайның төп шөлүнде, можунуң кол делгелге залы болуп турар улуг эвес ыяш бажыңның ажык серизинге делгелгени тургузар деп шиитпирлээн бис. Эгезинде ажыл орта-ла шуудавайн турган. Можунуң культура эргелелиниң мээң эргемге берип кааны чээрби шаа уруглар болгаш дөрт оолдар фоточуруктардан мырыңай адырылбас. Хову чечектерин дээрбектээш бажында салгылап алган болгар кыстарның база Ленин дагларында Москва университединиң бажыңының чанында студентилерниң чуруктарын хөлчок сонуурган көөрлер. Куба пөс аргыкчызы кыстарның, Москвага болган чечектер делгелгезиниң, Пном-Пеньниң төп кудумчузунуң чуруктарын шуптузу магадаар болду. Ынчалзажок ийи шак хире болганда, ийи чүс ажыг фоточуруктарны ылавылап сонуурган көрген соонда, ажыл дүрген болгаш шалып апарган.

Дараазында бис можунуң Улусчу-революстуг комитединиң даргазының оралакчызы Дуонг Луан-биле аалчылар бажыңының бир өрээлинге олур бис. Ону 1980 чылдан бээр таныыр кижи мен, ол ынчан аныяктар организациязының можу комитединиң секретарынга ажылдап турган чүве. Оон бээр эрткен чылдарның дургузунда чоннуң амыдыралы дыка экижээн деп, ол чугаалады. Сиемреап бодун аъш-чем аймаа-биле бүрүн хандыртынып турар, өреге бүрүзү чурттаар черлиг. Ук можуда чартык миллион ажыг кижи чурттап турар, кол ажылы—рис тарып өстүрери болгаш балык тудары.

Эрткен чылын агаар-бойдустуң байдалы көдээ ажыл-агыйга кедергей таарымча чок болган. Меконг хемниң ооруунга болгулаан суггур чаашкыннарның уламындан Товлесап хөлге сугнуң деңнели анаадагызындан дыка көдүрүлгеш, эрик чоогунуң хөй-хөй районнарын үер апкан. Ол-ла үеде можунуң бодунуң девискээринге өл-шык кончуг чегей болган, ынчангаш хөлден ырак чылдар шөлдер аажок кандаан. Ындыг болза-даа, ол бүгү бергелер турзажок, 136 муң гектар черге ристи тараан. Ол болза 1979 чылдың көргүзүүнден бүдүн чартык катап ажып турар болгаш чүгле можунуң чонунуң херегленин бүрүнү-биле хандырар эвес, харын дүжүттүң чамдыызын күрүнеге садар аргалыг болур.

Чүгле коллективтиг күш-ажыл, күш-ажыл база материал курлавырларын каттыштырган чорук бергелерни ажып эртеринге дузалаан. Бөгүн бис суггарылга тудуушкунунуң дугайын, агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдарының чер ажылынга багай салдарын кандаар чайладырының дугайын бодап турар бис деп, Дуонг Луан чугаалаан.

Сиемреап—онзагай можу. Таиланд-биле 200 километр кызыгаар ооң девискээрин таварып эрткен. Кожазында Баттамбанг можу-биле чергелештир, Сиемреап — кхмер реакцияның үрегдекчи ажыл-чорудулгазының кол чери болуп турар. Боо-чепсектиг дээрбечилер төптен ырак турар черлерге улус эрге-чагыргазын быжыглаарынга шаптыктаарын, чоннуң тайбың күш-ажылын боллунар арга чок болдурарын оралдажып турар. Бо чылдың январь-февральда Кампучияның улусчу-революстуг армиязының кезектери вьетнам эки турачыларның деткимчези-биле кызыгаар зоназынга полпотчуларның болгаш өске-даа каргыс идегеттерниң бөлүглежиишкиннерин узуткап чок кылыр операцияны чоруткан. Кызыгаарны улам-на быжыглаар талазы-биле хемчеглерни ам-даа чорудуп турар деп, Дуонг Луан уламчылаан.

Барыын чүктүң парлалгазы можуда херек кырында боттуг байдалды кара өжегээр хажыдып, кампучия революцияга удур ёзулуг-ла психологтуг дайынны чорудуп турар. Шынында улусчу эрге-чагырга можуда байдалды ам алды чыл ажыр бүрүнү-биле контрольдап келген.

...Кежээкиниң тос шакта төп шөлде эвээш электри фонарьларының чырыы хары угда өжүп калды. Сиемреап караңгы дүнче кирипкен. Амдызында мында электростанция чок, электри чырыын чүгле эң чугула албан черлеринге кежээ үш шак дургузунда бээр.

Эртенинде делгелге ажыттынган. Көрүкчүлер мырыңай эңдерик. Чуруктарның адаанда бижиин номчуп шыдавас кижилер ак кофточалыг бичии уруглар дилээрге, оозу аажок шалыпкын номчуп берип турар болду. Ийи шериг машиназы чедип келди. Тас кылдыр кеттинген аныяк эрлер автоматтарын машинага арттырып кааш, дүже халыштылар. Ол болза барыын кызыгаарже бар чорууур шериг училищезиниң сургуулдары болду. Аныяк башкыга баштаткан элээн каш сургуулдар база келди. Делгээн чуруктарны көрген кижилерниң магадаанындан база сонуургаанындан карактары чайнап турар. Олар, аныяк кижилер, чаа Кампучияны тургузар апаар.

Б. КАЛАШНИКОВ,
СЭТА-ның корр.

КАМПУЧИЯДА. Пномпеньниң Ленин кудумчузу.
В. Буданның фотозу.

(СЭТА).

Бөгүн—Сирияның национал байырлалы

СИРИЯ: ооң чону келир үезин тургузуп турар

Даштыкының тергиинделинге удур сирия улустуң үр болган демисели 1946 чылдың чазынында тиилелге-биле доозулган. Француз колонизаторлар Сириядан үнүп чоруур дугайында шиитпирни хүлээп алыр ужурга таварышкан, ынчангаш колониалдыг шериглерниң солдаттары апрель 17-де ол бурунгу чурттуң черин кагаш чоруткан.

Хамаарышпас догуннаашкынның чылдарында ооң хевир-шинчизи таныттынмас кылдыр өскерилген: чаа-чаа үлетпүр бүдүрүлгелери болгаш электростанциялар, плотиналар болгаш демир-оруктар, магистральдың суггарылга каналдары болгаш амгы үениң насос станциялары чылдың немежип, биеэде ээн чыткан черлерни тарып, ажыглалга киирип турар. Евфраттың гидроэнергетика комплекизи, амгы үениң демир-оруктар четкизи, нефть үлетпүрү, күрүнениң көдээ ажыл-агыйлары бөгүнгү Сирияның чоргаарланыышкыны-дыр. Улус ажыл-агыйының дыка хөй чугула объектилерин Совет Эвилелиниң дузазы-биле туткан азы тудуп турар.

Чурттуң эң терең Евфрат хемниң суун чонга бараан болдурарын сирия кижилериниң салгакчылары күзеп келген. Кайгамчык улуг энергетика комплекизин совет дузаламчызының ачызында харын туткан. Евфраттың чогум утказы-биле алырга, ёзулуг далай болу берген суг хөөлбээ үнүш-дүжүткүр он-он муң гектар черлерни суггарар, сөстүң долу утказы-биле чугаалаар болза, Евфраттың мырыңай бедик эриктеринге чедир чаттылган ээн куруг черлерни аян-шинчилиг көрүш киириптер арганы берген.

Сугну барык чүс метр бедикче көдүрүптер насос станциязының ачызында шөлдерже сугнуң күчүлүг агымы дүн, хүн иштинде үзүлбес. Черниң кырынга аажок улуг бетон шывыгларны салгаш, совет специалистер магистральдыг канал тударының бөдүүн болгаш улуг ажыктыг аргазын саналдаан. Ол чорук суггарылга системазын тударының хуусаазын кызырар болгаш акша-мөңгүн чарыгдалдарын эвээжедир арганы берген. Бөлүк япон журналистерниң Евфраттың гидроэнергетика комплекизиниң районунга чорааныың дугайын сириялар сактып чугаалап турар. Даштындан көөрге, ээн куруг ховуну шуут таварты эрткен ужу-кыдыы көзүлбес херим-кажаа ышкаш кылдыр сагындырар магистраль каналын олар элдепсиниишкин-биле көргеннер. Ол «херимниң» шуут кырынче үнгеш, ооң иштинче баккылап көөрүн оларга чөпшээрээн — Мескенениң делгем черниң ногаан ховуларының талазынче шапкын агып чоруткан Евфраттың арыг суунуң күчүлүг агымын көргеш, олар аймаарап, кайгай берген.

Сирияның ээн ховуларының аразында чаштынып чыдар Мескене дээр чоокка чедир-ле кымга-даа билдинмес турган суурнуң чоогунда черлерде баштайгы үлегерлиг күр-ажыл-агыйлар чедиишкинниг ажылдап турар. Олар — беш. Оларны организастап тургузарынга Совет Эвилели шуут киржилг[illegible]т болган. Бистиң чуртувус көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү техниказын берген, ажылды эртемге үндезилеп тургузарынга бистиң специалистеривис дузалаан. Түңнелдер харын дораан көстүп келген: ээн чыткан черлерден баштайгы удаа ажыглалга кииртинген 30 муң гектарга каш-ла чыл эрткенде арбай болгаш кызыл-тас өзүп, хөвең шөлдери ногаарара берген. Чигир свеклазы баштайгы дүжүттерин берген. Хуулгаазынны—ээн куруг ховунуң чаартынганын боттары шуут көрүп алыр дээш, чурттуң бүгү булуңнарындан Мескене шөлдеринге бөгүн сирия тараачыннар уруқ-сууруктап кээп турар.

Ол кавының чурттакчыларының амыдыралы таныттынмас кылдыр өскерилген. Ол черлерни шиңгээдип ап эгелээн тараачыннар ээн куруг хову черлерге каш-ла чылдар эрткенде ёзулуг сад чечектелип келиринге бүзүревейн турган. Ам апрель-дир — ыяштар ак чечектери-биле шугланыпкан. Бөгүн тараачыннарның хөй уруузу көдээ ажыл-агыйның ёзулуг специалистери апарган, олар тракторларны, комбайннарны башкарып билирлер. Мескене черинде өзүп үнген суур муң-муң өг-бүлелерниң бажыңы болу берген, а күр-ажыл-агыйларга ажылдап кирерин күзээннер чылдың-на немежип орар.

Мескене күр-ажыл-агыйларының каттыжыышкынының директору Зияд Кейсиниң сөстери-биле алырга, он-он муң гектар ээн ховуну ёзулуг шынаа боллурары — Сирияның көдээ ажыл-агыйын өстүрүп тургузарынга совет улустуң дузаламчызының боттуг илерели-дир.

ССРЭ-ниң болгаш Сирияның аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында беш чылын бо чылдың октябрьда демдеглээр керээге ат салганы совет-сирия харылзааларның хөгжүлдезинге шынар талазы-биле чаа үе-чада болган. Ол керээ ийи чурттуң аразында харылзааларның бедик деңнелиниң дугайын херечилеп турар деп, Араб социалистиг чаартылга партиязының регионалдыг удуртулгазының кежигүнү, Сирия-совет найырал ниитилелиниң даргазы Вахиб Танкус чугаалаан.

Араб социалистиг чаартылга партиязының бо чылдың январьда болган 8-ки регионалдыг конференциязынга ССРЭ-биле харылзааларны бүгү талаларга улам ыңай калбартырының болгаш ханыладырының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн. Социалистиг дем каттыштырылга күрүнелери-биле сырый кады ажылдажылгага үндезилээш, харын Сирия долу хосталганы чедип ап, америк империализмниң болгаш ооң эвилелчизи — Израильдиң кыжанып турары болдунуң хамаарышпас чоруун камгалап ап шыдаар дээрзин конференцияга айтып турган.

Сирияның черинде час база дагын келген, ынчангаш француз колонизаторларны үндүр сывырганының хүнүн чон 39-ку удаа байырлап турары ол. Колонизаторларга удур демиселге амы-тынын берген болдунуң муң-муң оолдарын Сирия хүндүткел-биле тураскаап, даштыкы тергиинделден чурттуң хосталырынга сирия коммунистерниң улуг салыышкынын демдеглеп турар.

Фашистиг Германияга удур Ада-чурттуң Улуг дайынынга Совет Эвилелиниң Тиилелгезиниң ачызында сирия улустуң национал хамаарышпас чорук дээш демисели чедиишкинниг доозулган деп, Сирияның Компартиязының ТК-зының Чиңгине секретары Халед Багдаш чугаалаан. 1945 чылдың май Азияның болгаш Африканың, Латин Американың он-он чурттарынга хосталганы болгаш хамаарышпас чорукту берген. Совет улустуң маадырлыг чоруу чүгле фашизмни чылча шаварынга эвес, харын колониалдыг системаның буурап дүжеринге чедирген. Хамаарышпас хөгжүлдениң оруунга баштай туруп алганнарның бирээзи Сирия болган.

Н. ЛЕВЧЕНКО,
СЭТА-ның корр.
Дамаск.

ӨРТТҮ БОЛДУРБАС ДЭЭШ

Арга-арыгга чамдык кижилер от-биле кончуг серемчилел чок болгулаар. Ийи-чаңгыс кижилерниң харысалга, серемчилел чогундан өрт болган таварылгалар база бар. Чорумал кижилер тайгага, аргага-даа чораш, одагланыр апаар болгай. А чамдык кижилерниң талазындан одаан өжүрбейн, азы ара каапкаш баар таварылгалар бар. Өжүрбээн ийикпе, азы өжүртүнген одаг өртке чедирип болур. Курган сиген дамчып өскээн от хөй эвес үе дургузунда-ла долгандыр турар бойдусту хөме ап, пөштерни, шивилерни, дыттарны, сагланнаан хадыларны, сыргаларлыг хадыңнарны болгаш оон-даа өске үнүштерни чок кылып кааптып болур. Ооң-биле кады часкы өрт үнүштерден аңгыда, дириг амытаннарның амы-тынынга айыылдыг. Арга-арыг эразынга турлагжаан аңнар чалбыышка болганчок-ла алзыптарлар.

Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чериниң Ак-Туруг ыяш ажыл-агый салбырының ажылдакчылары оларга көрдүнген девискээрге чылдың кайы-даа үезинде өрт болдурбас дээш профилактиктиг хемчеглерни ап чорудуп турар. Ук салбыр үш салбыр аразында эки ажылдыг диртип турар. Өрт айыылы болдурбазынче угланган хемчеглерниң дээштиинин элээн бедээниинден Ак-Туруг ыяш ажыл-агый салбырының девискээринге эрткен чылын чаңгыс-даа өрт болбаан.

Мында алды лесник ажылдап турар. Өрттүң айыылынга, ону чайладырынга хамаарышкан беседаларны олар чурттакчы чон ортузунга чорудуп, лекцияларны номчуп турарлар. Көскү агитацияже база кичээнгей улуг. Оруктар белдирлеринде, арга-арыгже кирер, тайга-сыннарже үнер черлерде бойдусту өрттеп камгалаарынче кыйгырган янзы-бүрү плакат-чуруктарны хөйү-биле аскан.

Салбырда ажыл бо хүннерде база хайныышкынныг. Улуг эвес бо коллектив харыылап турары девискээрге өрт болдурбас дээш демниг ажылдап турар.

К. КОМБУ.
Улуг-Хем район.

* * *

Өртке удур албанны тургусканының 67 чылы апрель 17-де болур. Ынчангаш өртке удур албанның, республиканың өртке удур эки тура ниитилелиниң ажылдакчылары-биле өөреникчилерниң ужуражылгалары хоорайның школаларынга болуп эртер. Өрт айыылын илереткен кинофильмнер көрүлдезиниң айын база организастаар. Үстүнде чугаалааным ужуражылгалар школа-интернатка, хоорайның № 2, 4, 7, 8, 11 школаларынга солун болуп эрткен. № 2 школага болган ужуражылганың дугайын каксы чугаалап көрейн. Өртке удур албанның ажылдакчылары-биле школачыларның ужуражыышкыны организастыг эрткен, «01» деп кинофильмни чүс ажыг өөреникчи сонуургал-биле көрген. Өртке удур албанның ажылдакчызы лейтенант С. В. Чухломин от-биле ойнаарының айыылдыын, оон өртке чедирип болурунун дугайында уругларга чугаалааш от-биле ойнап болбазын дуңмаларынга база сагындырып өөредирин олардан ол дилээн.

«Пионер» кинотеатрынга «01 чугаалап тур» деп темага кинолекторий апрель эгезинде болуп эрткен. Өртке удур уругларның эки тура дружиназының кежигүннери өртке удур албанның хоочуну А. С. Попов-биле ужурашкан. Александр Степановичиниң ажыл стажы үжен беш чыл-биле санаттынар. Өртке удур албанга ажылдап келген чылдарының дугайын уругларга ол солун кылдыр чугаалаан. Ужуражылганың түңнелинде уруглар кино көрген.

Хоорайның школачылары солун хемчеглерге — өртке удур конкурстарга, викториналарга, спортчу маргылдааларга киржирлер.

П. СОСЕДКИНА.

«Маңгысталчактарны амдажытпас» деп чүүлге хамаарыштыр

КЕМ-ХЕРЕК ҮҮЛГЕДИИШКИНИНГЕ ЧЕДИРЕР

«Шын» солунда «Маңгысталчактарны амдажытпас» деп чүүлге хамаарыштыр парлаттынып турар материалдар үениң бо негелдези-биле дыка дүүшкек дээрзин демдеглээри чугула. Шынап-ла ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, өскениң күжү-биле амыдыраар, өскелерниң хөлегезинге чаштынар кижилер бистиң аравыста эвээш эвес.

Маңгысталчак амыдырал кымны-даа эки чүвеге чедирбес дээрзин амыдырал бадыткаан, «Шын» солунга-даа каш удаа бижип турган. Шынап-ла ажыл кылбас кижи амыдырааш акша-төгерикти кайыын алырыл? Ада-иези-даа, дөргүл-төрели-даа, кады-кожа чону-даа ындыг кижиден чеккинер апаар. «Өөдежок чүве», «Маңгысталчак амыдыралдыг кижи» деп арнынга-даа, артынга-даа чугаалажы бээр. Ынчангаш, ажыл кылбас кижилер улустуң тудуп, кедип чораан эт-хевексели, аъш-чемин, идик-хевин былаап, оорланып чорупт бээр. Маңгысталчак амыдыралдың түңнели ол—кем-херек үүлгедиишкини.

Бо чүүлдү бадыткаары-биле суд залынче кирип, судтаттырган чамдык кижилерниң херээ-биле таныжаалыңар. Суд саңдайында олурарлар бо: Валерий Бичекей — ортумак эртемниг, хып дээн аныяк эр. Ол каяа-даа ажылдавайн, доктаамал бир черге-даа чурттавайн маңгысталчак байдалга амыдырап келген. Ол элээди тургаш-ла янзы-бүрү кем-херек үүлгеткени дээш үш удаа шииттирип чораан. Сөөлгү удаа шииттиргеш 1983 чылдың декабрьда хосталып келген. Оон бээр түңнел үндүрбээн, доктаамал ажыл чок чоруп келген.

Виктор Куулар тос класс дооскан-даа болза, доктаамал ажыл кылып көрбээн. Кызылдың черлериниң бирээзинге сөөлүнде түр ажылдап турган. Чогум ооң эрткен оруу база өөдежок — янзы-бүрү кем-херек үүлгедиглери дээш, ийи удаа шииттирип чораан.

Каң-оол Койгунмайның амыдыралы база үстүнде оолдарныы-биле дөмей — бир [illegible] кутканы чүве-ле. База-ла турум ажыл чок чурттап келген. База-ла шииттирип чораан.

23 харлыг Виктор Ховалыг бо назыда база орта ажыл кылып көрбээн, чер кезип тоярынга сундулуг — ёзулуг маңгысталчак амыдыралдың «хынын тыпкан» кижи ол.

Өске эш-өөр чок, амыдыралдың каас-магалыын эскерип көрбес, ниитилелге ажыктыг чүве кылырындан оспаксыраар бо кижилер «өңнүктер-дир». Олар кады арагалаар, кады «хайдынар» өңнүктер-дир. Оларның ол «найыралы» эки чүвеге чедирбээнин баш удур чугаалаар апаар. Олар эрткен чылын чайның бир хүнүнде, Каа-Хемде «Совет Тыва» совхозтуң бүгү ажыл-ишчилери боттарының тус-тус участоктарынга ажылдап, ниити херекке салыышкынын киирип турда, бөлүглежип алгаш арагалап хүнзээннер.

Кежээликтей апарганда ажыл кылбас, арага сүрер ол «эрестер» миннип келгеннер. Карманда көпеек-даа чок, оларга акша бээр-даа кижи чок болган, а магазинде арага оларже карак базып турганзыг.

Олар магазин хагдынып, ажылдаан чон дыштанып турда, боттарының үүлгедикчи чоруун күүседип кирипкеннер. Суг-Бажы суурнуң магазининиң таңныылы бичежек өрээлге олурда ону даштындан дээктээш, магазинниң эжиин олар үреп киргеннер.

Арын-нүүрүн оксунган арагачылар ук магазинден янзы-бүрү марканың арагазын 1965 рубльге оорлап алганнар. Ол «халас» хежикти четтирген маңгысталчактар үүлгеткен херээ дээш хоойлу мурнунга харыылаар ужурга таварышканнар. Оорларның бирээзи В. Бичекей дыка үр дезип келген. Ынчалза-даа ону хоойлу-дүрүм ажылдакчылары туткаш, суд залынга эккелген.

Күрүне өнчүзүнге хол сукканнарга хамаарыштыр шииткелдиң хуусаазын тодарадып тура, суд бүгү талаларны өөренип көрген. Оларның каяа-даа ажылдавайн, маңгысталчактар-биле амыдырап чорааныын кол кичээнгейге алган. Ынчангаш, В. Куулар 10 чылда, В. Бичекей 9 чылда, В. Ховалыг 5 чылда хосталгазын [illegible] шииттиргеннер. Олар күрүнеге чедирген когаралын база бүрүнү-биле төлээрлер.

Б. БОРИСОВ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

ТИИЛЕЛГЕНИҢ 40 ЧЫЛЫНГА

БЕРЛИН. Гитлержи фашизмни ашкан Тиилелге болгаш немец улусту хостааны чорук оларның фашизмге удур, демократтыг үндезин-биле катап тургустунарының аргазын берген. ГДР-ге ындыг арганы бүрүнү-биле ажыглаан чорук хамыктың-на мурнунда немец коммунистерниң ачы-хавыязы болур деп, «Нойес дойчланд» солун бижээн.

Хосталыышкын мурнунда-ла ГКП чурттуң иштинге фашистиг диктатураның чагырыышкынынга удур маадырлыг демиселди чорудуп турган. ГКП ТК 1945 чылдың июнь 11-деле, кыйгырыг парлап үндүрген болгаш ол херек кырында дайын соонда ажыл-чорудулганың программазы болган. Коммунистерниң саналын ёзугаар чуртту катап тургузарының, антифашистиг болгаш демократтыг күштерниң чаңгыс эптиг фронтузун үндезилээриниң эргежок чугула хемчеглери айыттынган. Ол программа 1946 чылда тургустунган ГСЧП-ниң политиктиг үндезини болган.

Бөгүн, оон бээр дөртен чыл эрткенде, мынча деп чугаалап болуруун «Нойес дойчланд» бижээн: бистер боттарывыстың төөгүлүг аргаларывысты ажыглаан-даа бис. Бистиң улузувус бот тодарадылга кылыр эргезин ажыглааш, социализм болгаш тайбың дээш турушту шилип алган. Ынчангаш ГДР дээрге, политика талазы-биле деңдески, сайзыраңгай экономиктиг болгаш чону бедик материал база культура деңнелдиг, соксаал чокка хөгжүп турар социалистиг күрүне болур. Бистиң республикавыс ССРЭ болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле акы-дуңма ёзунуң холбаалыг болбушаан, кижиниң чаагай чоруу чүүден-даа артык бедик кылдыр көрдүнген, ажылчы чоннарның күрүнези апарган.

(СЭТА).

НИКАРАГУАДАН ХОЛУҢ ЫРАТ!

МАНАГУА. (СЭТА). Никарагуага удур америк агрессияның эң тодаргай көргүзүүнүң бир хевири — сандиножу улусчу революцияны узуткаарының кем-буруулуг пландарын боттандырып чорударынга АКШ-тың президентизиниң дорту-биле, хууда киржилгези болур. Ол дугайын республиканың оралакчы президентизи Серхио Рамирес чугаалаан. Рейган Никарагуага сомосажы дайынга чедиишкинни чедип алырынга идегелин оксунгаш, «тайбың план» дээр чүүлдү саналдаан. Ооң эчис сорулгазы — бистиң чуртувусту аңгылаары, ону дүжүп бээринче азы революстуг принциптерден ойталаарынче албадаары, никарагуа улустуң тура-соруун кошкадыры боор турар.

Никарагуаның социал-экономиктиг айтырыгларын чидиглендирер, чуртка кризистиг болуушкунну тургузар дээш, АКШ бүгү чүүлдерни кылып турар. Ол никарагуаларны серемчилелди быжыглаарынче, Вашингтонну чагырыкчыларының кылып болуру дорт америк интервенцияга ойтур шавыышкынны бээринге белен болурунче кыйгырган.

ЛИВАНДА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Мурнуу Ливанның Сайда хоорайының девискээринге апрель он бештиң дүнезинде боо-чепсектиң аар хевирлерин ажыглавышаан, ийи тала кадыг-дошкун удур-дедир аткылажыышкыннарны кылып турган. Оон келген медээлер ёзугаар алырга, Израильдиң деткип турары «ливан күштерниң» барыын-христиан экстремистери Сайданы болгаш ооң чоок-кавыларын, ол ышкаш оон чанында турар дескен палестиннерниң Айн Аль-Хильва дээр лагерин үгер-боолар-биле адып турган. Баштайгы санаашкыннар ёзугаар алырга, сөөлгү ийи хонукта 90 ажыг кижи өлген болгаш балыгланган.

Ливанның премьер-министри Рашид Карам Сайдада хан төктүүшкүнүнүң үргүлчүлеп турары дээш харысалганы Израильге болгаш ооң чалча шериглеринге онааган. Олар чуртта кризисти узуткаар дээн оралдажыышкыннарга шаптыктаар сорулга-биле бөлүктер аразынга месилдежиишкиннерни кара өжегээр өскүдүп турар.

Удур демисежип турар ливан бөлүктериниң аразынга үгер-боолар-биле удур-дедир аткылажыышкыннар даглыг Шуф районунга болгаш Бейруттуң чоок-кавызынга база болгулаан.

ЧАА ХООЙЛУ

ХАРАРЕ. (СЭТА). Бо чылдың декабрь 1-ден эгелээш, Зимбабве Республиканга хары угда ийи чурттуң хамаатызы болур чорукту чок болдурарының дугайында хоойлу күштүг боор эгелээр. Ол үеге чедир холдарында ийи чурттуң паспорттарын туткан кижилер даштыкы элчин черлериниң өске чурттуң хамаатызы болурундан оларның ойталап турарының дугайында херечилээн документилерни Зимбабвениң чазаанга киирер ужурлуг. Зимбабвениң хамаатызы болурундан ойталаан кижилерге ук республикага соңгуулга эргелери чок даштыкы кижилер байдалы-биле артарын чөпшээреп турар.

УГААН-САРЫЫЛДЫҢ ОРУУ

Эш М. С. Горбачевтуң «Правда» солуннуң редакторуу болгаш АКШ-тың конгрезиниң төлээлекчилер палатазының удуртукчузу-биле беседаларының түңнелдерин тайылбырлааш, күрүне болгаш хөй-ниитиниң көскү ажылдакчылары, массалыг информацияның чепсектери Женевага тодаргай дугуржуушкуннарны чедип алырынче Совет Эвилелиниң ылаптыг чүткүлүнүң, совет-америк харылзааларны ийи талага ажыктыг, бот-боттарын хүндүлежир байдалче катап киирериниң ооң күзеп турарының дугайында онзалап айтып турарлар.

Америк «**Дейли уорлд**» солун. ССРЭ-ниң чаа, чугула инициативалары ядролуг дайынны болдурбазының оруу-биле тура дүшпес бурунгаар шимчээшкинге эжикти ажыдып берип турар деп айыткаш, «ол инициативалар ССРЭ АКШ-биле бодунуң харылзааларын месилдежиишкиннер-биле эвес, а кады ажылдажылганың болгаш бот-боттарын хүндүлежириниң принциптеринге үндезилеп тургузарын күзээрин база катап көргүскен — деп, бижээн. — ССРЭ-ниң үлегерин эдергеш, Барыын Европага ортумак ыракшылдың америк ракета-ядролуг чепсекти тургузарынга мораторийни доктаадырындан Рейганның администрациязының ойталаашкыны америк улустуң хөй кезиниң күзел-чүткүлүнге удур боор турар».

Рейганның администрациязы бодунуң «сылдыстар дайынының» программазын камгалал хемчег, ядролуг халдаашкының чепсээнден чайлаарының эм-таңы кылдыр мактап, чарлаарын оралдажып турар деп, «**Ю. С. Ф. Арм ньюс**» (АКШ) солун бижээн. Эртемденнерниң айтып турары-биле алырга, ол херек кырында көзүлдүр-ле хоозун, меге чорук-тур. «Космос камгалалының шивээзи» дээр чүүлдү тургузар чорук боо-чепсекти эндере бүдүреринге, ону космосче шилчидеринге чедирер.

Вашингтоннуң космоска айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле институдунуң президентизи **К. Роусин** мынча дээн: боо-чепсекти кызыгаарлаарының, ядролуг дайынның кыжанывышкынын кошкадырының, космосту чепсеглээрин болдурбазының талазы-биле бүгү кижи төрелгетенге эң чугула айтырыгларны Москваның ёзулуг харысалгазы-биле, шынчы көрүп турарының дугайын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының чугаалаан чүүлдери херечилеп турар.

ДПА агентилелдиң дамчытканы болза: ГФР-ниң бундестагында «ногааннар» ракеталарны тургузарынга ССРЭ-ниң мораторийни чарлаанынга байыр чедиргеш, НАТО-нуң бодунуң талазындан «Першинг-2»-лерин болгаш чалгынныг ракеталарны моон соңгаар тургузарындан дораан ойталаарынче кыйгырган. «Ногааннарның» парлалга талазы-биле төлээлекчизи **Гейнц Зур** — «АКШ боо-чепсекти дүжүрерин шынап-ла күзеп турар бе дээрзин бадыткаар ужурлуг. АКШ космос чепсектерин чогаадып тургузарының орнунга Женевада чугаалажыышкыннарны шын-биле чорудар ужурлуг» — деп чугаалаан.

«Совет-америк чугаалажыышкыннарга тодаргай түңнелдерни чедип алырынче чүткүвүшаан, ССРЭ эң-не шын угаан-сарыылдыг чүүлдү саналдап: хамыктың мурнунда — чер кырынга ядролуг чепсектерни моон соңгаар күштелдирерин болгаш космоска чепсекти тургузарынга белеткелди соксадырын сүмелээн — деп, француз «**Юманите**» солун бижээн. — Москва Женевада чугаалажыышкыннарга ааг кылырынга белен. Бо айтырыг талазы-биле совет туруш чигзиниишкинни болдурбайн турар».

(СЭТА).

КОПЕНГАГЕН. Данияның фолькетингизинче (парламентизинче) баар оруктарны дуглай туруп, моондактаан ажылчыннарны тарады сывырары-биле полицияның улуг күжүн чоруткан. Ажылчы чоннарның массалыы-биле ажыл соксадыышкыннарынга удур Шлютерниң буржуаз чазааның хоойлу төлевилелин хүлээп ап, үндүрер деп турарынга удурланыышкынны илерелири-биле ажылчы чоннарның хөделиишкини болган. Чыылганнарның аразындан чамдык кижилерни тудуп хоругдаан.

Амгы үеже 300 муң ажыг кижиниң киржип турары күш-ажылчы месилдежиишкин ажыл төлевирин улгаттырар болгаш ажылдаар байдалдарны экижидер талазы-биле ажылчыннарның база албан-хаакчыларның шынныг негелделерин хандырарындан үлетпүр бүдүрүлге ээлериниң ойталаанының уржуундан боор турар.

ЧУРУКТА: демонстрацияның киржикчизин тудуп ап турары.

Рейт[illegible] — СЭТА-ның телефотозу.

Аныяктарның болгаш студентилерниң Бүгү-делегей фестивалынга уткуштур

ЧОГААДЫКЧЫ АНЫЯКТАР— ФЕСТИВАЛЬГА

ПМА-ның корреспондентизи Елена Золотованың айтырыгларынга фестивальдың Совет белеткел комитединиң культура программазының директору Галина Ратникова харыылаан.

— Аныяктарның болгаш студентилерниң Бүгү-делегей фестивальдары дыка солун культура программалыг эртип турган болгай. XII фестиваль ол чаңчылды арттырар бе?

— Москвага болуп эртер фестиваль ол чаңчылды хевээр арттырар дээрзин бүзүредип чугаалап тур мен. Культура программазы фестивальдың ниити программазынга кирер болгаш ооң политиктиг угаанышкынынга дүгжүр апаар. Ооң кыйгырыы: «Империализмге удур эп-сеткил каттыштырылгазы, тайбың болгаш найырал дээш». Аныяктар уран чүүлдүң дылы-биле боттарының дугайын, амгы үениң, дайынга удур демиселдиң дугайын чугаалаарлар. Культура программазын дараазында болуп эртер белеткел комитединиң хуралынга долузу-биле бадылаар апаарын чугаалап каайн.

— Культура программазының структуразының дугайында каш состен чугаалап көрүңерем.

— Элээн каш кол угланыышкыннардан ол тургустунар. Бирээзи, эртем болгаш чогаал ажылы кылып чоруур аныяктарның делегей төвү-дүр. Ийиде, делегейниң «Уран чүүлдер паргы». Үшкү угланыышкын — делегейниң чогаадыкчы мастерскаяларының ажылын организастаары. Дөрткүзү — театржыткан массалыг көргүзүглер. Бешкизи — гала-концерттерни болгаш национал программаларны эрттиреринге национал делегацияларга дузалажыры. Эң сөөлгү, алдыгы угланыышкын — совет болгаш даштыкы күүседикчилерниң номерлерин Москваның шөлчүгештеринге организастаары.

— Эртем болгаш чогаал ажылы кылып чоруур аныяктарның делегей төвү. Делегейниң «Уран чүүлдер паргы»— чүлерил ол?

— Оларның дугайын база-ла ниитизи-биле ам чугаалап болур мен. Чурукчунуң төп бажыңы фестиваль үезинде, бистиң болап турарывыс-биле алырга, эртем болгаш чогаал ажылы кылып чоруур аныяктарның делегей төвү апаар боор. Аңаа митингилер, чурук делгелгелери, чогаадыкчы дискуссиялар болгулаар. Ол ажылды фестивальдың киржикчилери чурттарның төлээлери — аңаа киржир ужурлуг чогаадыкчы аныяктарның делегей чөвүлели удуртур.

Чурукчунуң бажыңының дужунда, Москва-хемниң эриинде, Культураның болгаш дыштанылганың Горький аттыг паркы туруп турар болгай. Фестивальдың хүннеринде аңаа Делегейниң «уран чүүлдер паргы» чаттыла бээр. «Парктың» девискээринге — эвилелдешкен республика бүрүзүнүң комплекизинге бистиң чурттуң улустарының национал уран чүүлү бараалгадыр. Аңаа суй-белектерни садар, национал чемнерни белеткээр. Чогаадыкчы аныяктарның 12 мастерскаязы боттарының уран чүүлүн аңаа бараалгадыр.

— Чогум чүү мастерскаяларның дугайын чугаалап турарыңар ол ирги?

— Аныяк кинематографистерниң, театр ажылдакчыларының болгаш чогаалчыларның, шүлүкчүлерниң дугайыдыр. Аңаа эстраданың болгаш циркиниң мастерскаялары, фольклорлуг уран чүүлдүң, эстетиктиг кижизидилгениң мастерскаялары база ажылдаар боор.

— Культура программазының кандыг-кандыг болуушкуннарынга даштыкы аалчылар киржирил?

— Чаңчыл ёзугаар — бүгү национал делегациялар фестивальга гала-концерттерни болгаш культурлуг программаларны организастаар апаар. Социалистиг чурттарның артистериниң концертин организастаары база көрдүнген.

— Аалчыларга болгаш фестивальдың киржикчилеринге Москваның культура амыдыралы-биле болгаш ооң чурулга каасталгалары-биле таныжарынга кайы хире үени бээрил?

— Аалчыларны Москвага янзы-бүрү экскурсияларже чалаар бис. Ол үеде чаа экспозициялар, делгелгелер ажыттынгылаар. Оларның бирээзи— «Чурттуң чалыы назыны» деп чурук делгелгези.

— Фестивальга совет уран чүүлдү кымнар төлээлээри билдингир бе?

— Ам бистиң чуртувуста бот-тывынгыр чогаадыкчы уран чүүлдүң Бүгү-эвилел көрүлдези болгаш чогаадыкчы аныяктарның Бүгү-эвилел фестивалы чоруп турар. Ол көрүлделер үезинде боттарының эң дээре күүселделерин көргүскен солистер болгаш коллективтер совет делегацияның программазының кол черин ээлээр.

— Фестиваль боду тускай ырлыг болур бе?

Ооң дугайын ам чугаалаары эрай эрте боор. Чүгле сагындыра чугаалап каар бодаан чүвем чүл дээрге, фестивальдың эң дээре ыры дээш чарлаттынган конкурузунга дыка хөй ырлар ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелинде кирип турар. Бадылаттынган дүрүм ёзугаар алырга, ол ыры болза, аныяктарның бо ужуражыышкынынга, делегейниң аныяктарының тайбың дээш демиселинге, интернационалчы найыралынга тураскааттынган турар ужурлуг.

— Москва фестивалының «тыныжын» аныяк кижилер 10—20 чыл эрткенде сактып кээрлер ирги бе?

— Бүгү-делегейниң аныяктарының болгаш студентилериниң XII фестивалынга белеткелдиң болгаш ооң эрткениниң дугайын хамыктың-на мурнунда — билдингир совет документалистерниң тырттырганы киноленталар көргүзе бээр болгай. Ол болуушкуннуң дугайында хөй-хөй чылдарда уттундурбас, сагындырып кээр брошюраларны, оон-даа өске үндүрүлгелерин кылып үндүрер бис. Ол дээрге, фестивальдың киржикчилеринге, 1985 чылдың чайынында Москвага кээп шыдавайн баар чүс-чүс муң кижилерге тураскааттынган болур.

— Фестивальдың культура талазы-биле чоруттунар ажылдарынга акша-хөреңгини кым бээрил?

— Фестивальдың культура ажылдарының талазы-биле чоруттунар кезээң фестиваль фондузунга көрдүнген акшадан төлээр апаар. Ол фондунуң тургузуунарының база бир үндезиннериниң бирээзи— чогаадыкчы аныяктарның ынаар киирген үлүү болур. Хөй-хөй бот-тывынгыр коллективтер, уран чүүлдүң мастерлери, Ленинчи комсомол шаңналының лауреаттары боттарының көргүскен концерттеринден кирген акшаны фестиваль фондузунче эки туразы-биле шилчидип турарлар.

(ПМА).

УДАВАС! УДАВАС! УДАВАС!

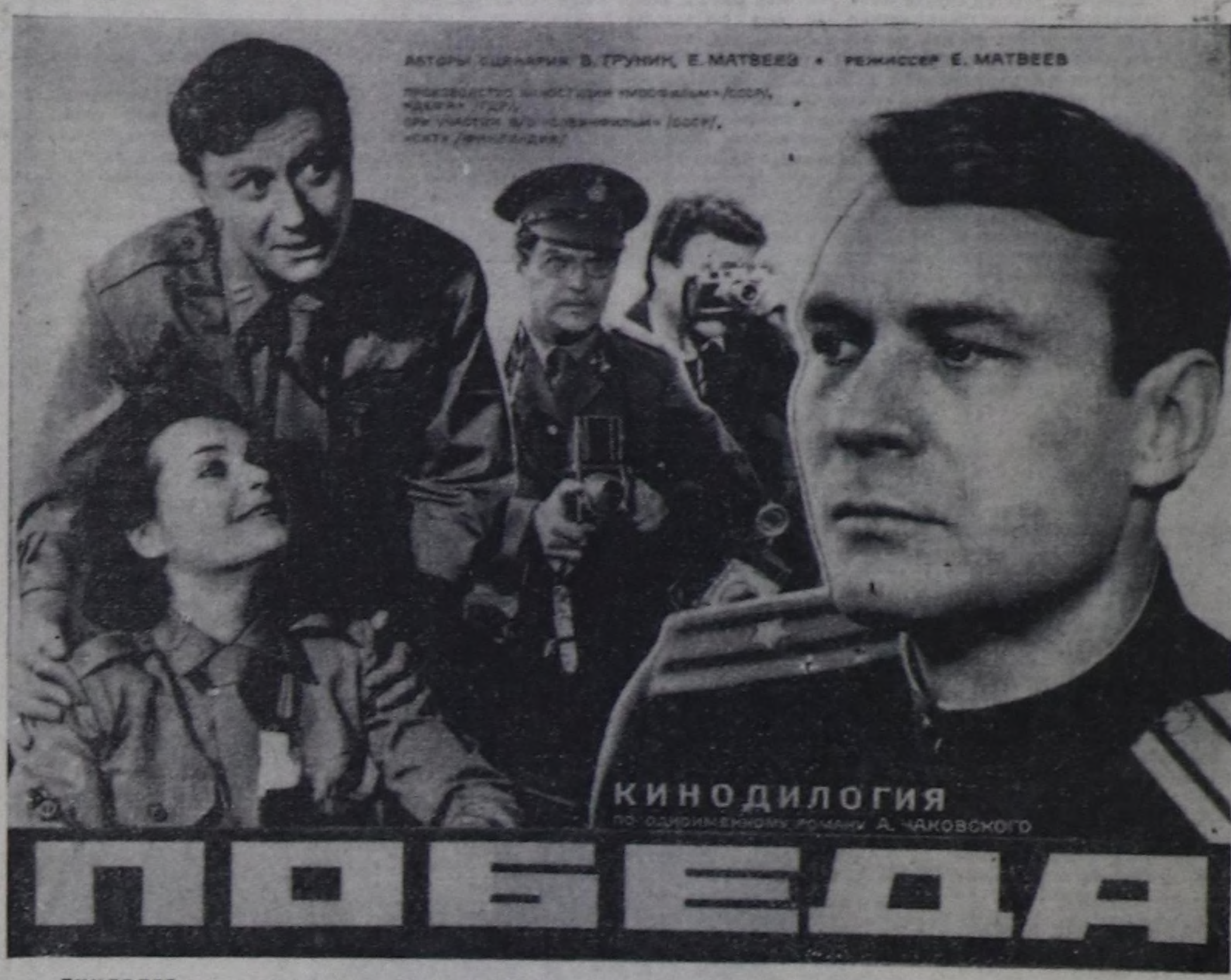
Авторы сценария В. Грунин, Е. Матвеев • Режиссер Е. Матвеев
Кинодилогия
по одноименному роману А. Чаковского
ПОБЕДА

«ТИИЛЕЛГЕ» деп чаа уран-чечен фильмниң Бүгү-эвилел баштайгы үндүрүлгези удавас болур.

Фильмни А. Чаковскийниң романын ёзугаар чогаадып тургускан.

Режиссёр Е. Матвеев.

«МОСФИЛЬМ» киностудия тырттырган.

Улуг Тиилелгениң 40 чылынга

МОСКВАДАН ААЛДАП КЭЭР

Чурттуң чүрээ Москвада Күрүнениң Гнесиннер аттыг музыка училищези — музыка уран чүүлүнүң хоочун өөредилге черлериниң бирээзи. Ук училищениң хөгжүмнүг комедия салбырында өөренип турар тыва национал студия бо чылды сөөлзүредир доозар. Ооң доозукчулары 14 аныяк оолдар, кыстар хөгжүмнүг комедиялар база опереттаоларга ойнаар баштайгы ырлаар, танцылаар мергежилдиң профессионал артистери болуп, республиканың хөгжүм-шии театрынга ажылдаарлар.

Национал студияның сургуулдары апрель айны сөөлзүредир төрээн Тывазынга аалдап кээп, көрүкчүлерге чогаадыкчы отчёдун бээрлер. Оларның оюнун улуг Тиилелгениң 40 чылынга тураскааткан болур. Тодаргайлаарга, тыва шүлүкчүлерниң дайын темазынга бижээн чогаалдарынга болгаш архив материалдарынга үндезилээн, «Чүректе арткан сактыышкыннар» деп аттыг музыка-шүлүктүг композицияны шии-концерт кылдыр ойнаарлар. Ооң маадырлары — тыва эки турачылар болгаш чон. Композицияның авторлары — ук училищениң директору Е. Мухин биле Москонцерттиң режиссёру Г. Пастушенко. Шии-концертти тургузарынга киришкен башкылар — РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчылары С. Гутманович, Е. Мухин, Л. Таубэ, хөгжүм талазы-биле удуртукчу — Л. Урман, чурукчузу — Л. Бобров, концертмейстерлер — А. Филиппова, В. Лябин. Ол ышкаш РСФСР-ниң алдарлыг артизи, тыва театрның режиссёру С. Оюн музыка-шүлүктүг композицияны тургузарынга киришкен болгаш аныяк артистер бөлүүнүң удуртукчузу.

«Чүректе арткан сактыышкыннар» деп шии-концерттиң бүгү-ле болуушкуннары ийи кол маадырның амыдыралы-биле холбаалыг кылдыр тургустунган. Ол маадырларның рольдарын Р. Доржу база О. Дамба-Хуурак олар күүседип турарлар. Шериглер болгаш араттарның рольдарында курстуң сургуулдары: Е. Монгуш, А. Мартай-оол, Л. Мольби, Ч. Донгак, С. Хураган, Л. Серээдар, Л. Бирилей, Э. Чадамба, Б. Ооржак, Р. Ензак, А. Докулак, А. Хомушку.

Гнесиннер аттыг музыка училищезиниң тыва студиязының сургуулдарының шии-концерти Эрзин, Тес-Хем районнардан эгелээр. Ону тодаргайлаарга мындыг: Апрель айның 28-те Бай-Дагга, 29-та Эрзинге, 30-де Нарынга, май 1-де Мөренге, 2-де Белдир-Арыгга, 3-те О. Шынаага, 4-те Берт-Дагга, 5-те Самагалдайга, 6-да Ак-Эрикке, 7-де Балгазынга.

Улуг Тиилелгениң байырлалының хүннери — май 9-10-да Москвадан аалдап келген сургуулдарның уран талантызын республиканың хөгжүм-шии театрынга көрүп болур силер. Ынчангаш силер бүгүдени аныяк талантылар-биле ужуражылга манап турар, эргим көрүкчүлер.

Апрель — чүгле частың эвес, а чаа-чаа ужуражылгаларның, чаа шиилерниң айы. Апрельдиң ийиги чартыында Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл районнарының девискээринге «Театрның частың» хүннери болуп эртер. Ол хүннерде көрүкчүлер республиканың хөгжүм-шии театрының сөөлгү чаа ажылдарының бирээзи — Ж. Б. Мольерниң «Скапенниң оптуг үүлгедиглери» деп сураглыг комедиязын болгаш өске-даа шиилерни көөрлер.

Чоскармаа ОНДАР,
хөгжүм-шии театрының директорунуң оралакчызы.

ХООЧУННАР МАРГЫЛДААЗЫ

СПОРТ

Улуг Тиилелгениң 40 чылынга тураскааткан Тыва АССР-ниң чайгы спартакиадазының программазында кирген чамдык спортчу маргылдааларның эртип турарының дугайында моон мурнунда база бижээн.

Волейболга хоочун спортчулар аразында бирги чер дээш республика маргылдаазы Кызылга ийи хүн үргүлчүлээш доозулган.

Маргылдааның ажыдыышкынынга он бир районнарның болгаш Кызыл хоорайның хоочун спортчулары киришкен. Совет Эвилелиниң гимнизи чаңгыланып турда, маргылдааның тугун командаларның капитаннары көдүрген.

Финалче кирер мурнунда дөрт аңгы бөлүктерге эрткен шилилге маргылдаазының түңнелинде Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик болгаш Эрзин районнарының, Кызыл хоорайның волейболистери тиилээш, бирги чер дээш долгандырыг системазы ёзугаар ойнааннар. Маңаа хөй санныг чаалап алган азы арыг тиилээн команда бирги черни ээлээр.

Хоочуннар аразынга эрткен чылгы республика чемпиону — Кызылдың командазы Чөөн-Хемчиктиң спортчуларын 2:0 санга, барыын-хемчиктерни 2:1-ге тус-тузунда уткаш, эрзинчилерге 1:2 санга уттурупкан. Маңаа Чөөн-Хемчиктиң хоочуннары база эки ойнааш, түңнелинде кызылчылар-биле дөмей, 5 санныг болу берген. Ындыг-даа болза, финал оюн үезинде чөөн-хемчиктиглер кызылчыларга уттурупкан турган. Ынчангаш, ону барымдаалааш, тиилелгени Кызылдың волейболистеринге тывыскан. Олар Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединиң кубогун, бирги чергениң дипломун, вымпелди болгаш өртектиг белектерни чаалап алганнар. Ук команданың хоочун волейболистери Т. А. Стал-оол, Ф. [illegible] Дажы, М. К. Шыырап, Н. Б. Күвезин болгаш оон-даа өскелер кашпагай, демниг ойнааннар.

Эрзинниң спортчулары үшкү черни төлептиг-биле ээлээннер. Ол команданың кежигүнү М. Кылгыдай «эки халдакчы» деп тускай шаңналды чаалап алган.

40 хардан өрү назылыг спортчуларның бо маргылдаазы эрткен чылдарга деңнээрге, элээн организастыг болгаш массалыг болган. Маңаа сүт-хөлчүлер болгаш бай-тайгажылар база идепкейлиг киришкеннер. Команда бүрүзү тускай спорт хептиг, ойнакчы бүрүзү дугаарлардыг болганы маргылдааны улам көрүштүг болдурган.

Б. САЛЧАК.

ЧУРУКТАРДА: Кызылдың хоочун спортчулары; шаңналдарны тыпсып турары; финал оюннарының бирээзинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

ТВ

АПРЕЛЬ 17-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — «Стратегия победы». Хөй сериялыг телефильм. 9-ку фильм. «Бир эвес дайзын дүжүп бербес болза». 9.50 — «Аян-чорукчулар клуву». 10.50 — Медээлер. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Өрт болдурбазының дугайында док. фильмниң премьеразы. 14.55 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалап турлар. 15.25 — Делегей конкурстарының лауреады Т. Климова ойнаар (фортепьяно). 15.55 — «Славяногорск». Док. телефильм. 16.05 — Сээң ленинчи библиотекаң. В. И. Ленин — «Улуг эгелээшкин». 16.45 — «Горизонты Кампучии». Киноочерк. 17.15 — С. Орехов ойнаар (гитара). 17.35 — «...Чтоб другом стать природы». РСФСР-ниң ыяш ажыл-агыйының министриниң оралакчызы дамчыдылгага киржир. 18.10 — Ракета шериглериниң дугайында док. фильм. 18.30— Арфалар квартеди ойнаар. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Уходящее солнце Джайляу». Док. телефильм. 19.10— «Делегей болгаш аныяктар». 19.45 — В. Купченко ырлаар. 19.55 — Х. Луйк. — «Звездный час». Телешии. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Мир без войны». Телефильм. 22.35 — Хоккейге делегей чемпионады. ССРЭ — АКШ. 23.15—23.35— Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Заповедь». Док телефильм. 8.35; 9.35 — География. 7-ги класс. Ыраккы Чөөн чүктүң бойдузу. 9.05; 12.40 — Немец дыл. Өөредилгениң бирги чылы. 10.05 — ПТУ сургуулдарынга. 10.35; 11.40 — Төөгү. 9-ку класс. Индустриализацияже орук. 11.05 — Бистиң садывыс. 12.10 — Астрономия. 10-гу класс. Галактикалар. 13.10. — С. Гудзенконуң поэзиязы. 18.45 —«Знай и умей». Школачыларга эртем-шинчилелдиг док. фильм. 14.15 — М. Шагинян. Док. фильм. 2-ги фильм. 15.05—15.10 — Медээлер. 18.00 — Медээлер. 18.20 — Эрес-дидим чоруктуң дүрүму-биле.

КЫЗЫЛДАН

18.50 — Уругларга фильм. 19.05 — «Азия төвү». 19.35— Телемедээлер. 19.45 — «Партияның сагыш салыышкынынга — шалыпчы күш-ажылывыс-биле харыылаалыңар». СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинниң чугаазы.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.20 — «Ынакшыл ырызы». Фильм-концерт. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Снег в июле» док. телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. 1-ги сериязы. 22.40—23.05 — «Комментарий к будущему». Эртем-нептереддиг фильм.

Агаар

Бөгүн республикага бүргең, аязыр. Чамдык черлерге дүне өл хар чаар. Соңгу-барыын чүктен хаттың дүргени секундада 5—10 метр.

Дүне 2—7 градус соок, хүндүс 9—14 градус чылыг болур.

Кызылга бүргең, аязыр. Чагбас. Соңгу-барыын чүктен хаттың дүргени секундада 5—10 метр. Дүне ноль градус чедир соор, хүндүс 11—13 градус чылыыр.

Автоорукларга чамдык черлерге дүне өл хар чаар. Соңгу-барыын чүктен хаттың дүргени 9—14 метр. Дүне 2—7 градус соор, хүндүс 9—14 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

АПРЕЛЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Третья сторона монеты» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «В тридевятом царстве» 9.30, **«Властелин времени»** 11.20, 13.20, **«К-клуб»: «Подружка»** 15.00, **«Африканец»** 17.00, 19.55, 20.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Король джунглей» 14.30, 17.10, 19.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Три дня «Кондора» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

Хүндүлүг кызылчылар болгаш хоорайның аалчылары!

Республика найысылалының Красноармейск кудумчузунуң № 102 бажыңында **«Ажыл-агый, барааннары», «Спорт бараннары», «Аяк-сава», «Канцеляр бараанары»** салбырларлыг үлетпүр бараанарын садар чаа № 11 магазин ажыттынган. Магазинде ол ышкаш Ада-чурттуң Улуг дайынының Кызылда чурттап турар киржикчилеринге таарымчалыг кылдыр «Салону» база тургускан.

Магазин 10-дан 20-шакка чедир ажылдаар, чапсарлаары— 14-тен 15 шакка чедер. Дыштаныр хүнү — воскресенье.

Чаа магазинге кээриңче Силерни чалап турар.

ЧАРЛАЛДАР

Тыва АССР-ниң Культура министерствозунуң республика уран чүүл школазы 1985—1986 өөредилге чылынга тыва национал бичии уругларны өөренири-биле чыып турар.

Салбырлары: фортепиано, кылдыг хөгжүм херекселдери — (скрипка, виолончель). 7 хар чедир назылыг уругларны хүлээп алыр.

улустуң болгаш үрер хөгжүм херекселдери — (домра, баян, аккордеон, флейта, гобой, фагот, кларнет, ксилофон). Ниити билиг школазының 3-кү клазын дооскан уругларны хүлээп алыр.

Школага өөреникчилерниң музыкага сундулуун (дыңнаазын, ритмни, аялга доктаадыр аргазы) хынап, барымдаалап көөр.

Ада-иелерге консультациялар бо чылдың Май 27-ден 31-ге чедир хүндүскүнүн 14 шакка чедир болур.

Конкурс моон адаанда адреске июнь 3-тен 6-га чедир болур. **Кызыл хоорай, Ленин кудумчузунда № 2 бажың, уран чүүлдер училищези, өрээл № 20.**

ДЫҢНАДЫГ

1985 чылдың апрель 17-де, средада, СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга кежээкиниң 18 шак 30 минутада хөйге: «Европага тайбыңны, айыыл чок орукту, кады ажылдажылганы хандырар» деп темага лекция болурун дыңнадып тур.

Лекцияны философия эртемнериниң кандидады, Новосибирскиниң Суг транспортунуң институдунуң философия болгаш эртемниг коммунизм кафедразының эргелекчизи доцент Геннадий Данилович **Лихачев** кылыр.

Лекцияже кирери абонементилер ёзугаар. Лекцияны кээп дыңнаарын күзээннерни шуптузун чалап турар.

ШЫН Редакцияның адрези:

667000 Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 3093.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкыны херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы, Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

ТС-00506.